

HOTARUL

Revistă literară și culturală

SUMAR:

— Vasile Goldiș	...	Societatea Națiunilor și Adunarea Națională dela Alba-Iulia.
Eduard Găvănescu	...	Un interesant recensămint al Domeniului regal și cameral al Aradului.
* * *		Alba Iulia și Biserica Aradului.
Marcel Olinescu	...	Seară pe Murăș (versuri)
Isaia Tolan	...	Maghiarizările de nume din Ungaria.
Al. Negură	...	E toamnă și pustiu... (versuri)
Octavian Lupaș	...	Dr. Iuliu Traian Mera (Figuri Arădane)
Pompiliu Barbu	...	Placă de gramofon (versuri)
— Traian Mager	...	† Tribunalul dr. Amos Frâncu
Iulian Tuwim	...	Pilsudski (versuri)
Ionel Filipaș	...	Cronica economică
Pompiliu Barbu	...	Sfârșit de an (versuri)
N. Popovici	...	„Elita“ de mâine.
Pan	...	Cronica rimată

Recensii. CĂRȚI: Ionel Teodoreanu „Golîa“ (m. ol.) — Cesar Petrescu „Apostole (m. m.) — Pimen Constantinescu „Cartea Marel“ (o. lp.) — Tudor Arghesi „Tablete din Țara de Kutu“ (a. n.)

REVISTE: „Societatea de mâine“, — „Revista scriitoarelor și scriitorilor români“ — „Brașovul literar și artistic“ (a. n.)

Note: Pentru a cincisprezecea oară... — Conștiința de breslă... — Scriind Despre Amos Frâncu... — Acuma douăsutecincizeci de ani... (t. v.)

HOTARUL apare sub îngrijirea unui comitet de redacție, format din următorii membri ai „Ateneului Popular Arădan”: Barbu Pompiliu, Ciuhandu Gh., Constantinescu Al., Găvănescu Eduard, Lupaș Octavian, Olinescu Marcel, Negură Al., Păun Mihaıl, Isaia Tolan și Vuia Tiberiu.

HOTARUL apare lunar cu un singur număr dublu pentru lunile Iulie și August, abonamentul fiind:

Pentru autorități, instituții și întreprinderi comerciale, financiare și industriale,
pe an --- --- --- 200 lei
pentru particulari -- --- 100 lei

* * *

HOTARUL va apare în 24 și 28 pagini.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PENTRU DOMNII AUTORI. Manuscrisele nepublicabile nu se păstrează și nu se înapoiază. Cele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii.

Domnii autori sunt rugați a trimite manuscrisele scrise la mașină, pe o singură pagină și perfect citibile.

Pentru tot ceiace privește **redacția**: manuscrise, cărți, reviste, etc. a se adresa *Al. Negură, publicist, Arad.*

Abonamentele și tot ceiace privește **administrația**, se vor adresa: *Al. Constantinescu, profesor, Bul. General Dragalina, Arad.*

NOTA ADMINISTRAȚIEI. Rugăm pe domnii abonați să ne trimită costul abonamentului pe adresa: Al. Constantinescu, Arad, Bulevardul General Dragalina, 16.

SOCIETATEA NAȚIUNILOR ȘI ADUNAREA NAȚIONALĂ DELA ALBA-IULIA.

Din cele mai îndepărtate vremuri ale istoriei și până astăzi toți marii cugetători ai omenirii au convenit a constata, că răul cel mai grozav pentru speța umană este războiul. S'au cheltuit energii imense intru afirmarea acestui adevăr și o mare bibliotecă s'ar putea organiza din operele scrise și tipărite în cursul veacurilor asupra binecuvântărilor păcii universale între oameni. Multe suflete generoase și neprihănite au crezut, că în cele din urmă chiar ravagiile înspăimântătoare ale războaelor vor impune omenirii cu forță irezistibilă dorul păcii și vor plămădi cultul ei în suflete oprind definitiv războiul prin instituții internaționale potrivite.

Recitind în zilele din urmă opurile lui Eminescu, spre marea mea bucurie în „Geniul Pustiu” am descoperit fraza următoare: „Aș vrea ca omenirea să fie ca prisma, una singură, strălucită, pătrunsă de lumină, care are însă atâtea colori: -națiunile. *Desfîntați războiul și nu chemați certele popoarelor decât înaintea Tribunalului Popoarelor și atunci cosmopolitismul cel mai fericit va încălzi pământul cu razele sale de pace și bine*”. Și Eminescu a scris rândurile acestea încă în anul 1870.

Tot astfel înainte de a se cunoaște deciziunile congresului, despre care se credea că va fi fără indoială intrunit după războiu, Adunarea Națională a Românilor din Ardeal și Banat în 1 Decembrie 1918 la Alba-Iulia între hotărârile sale, ale căror autor este subsemnatul, ulterior mult condamnat și criticat pentru aceste hotărâri, a inserat și hotărârea IV de următorul cuprins: „Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.”

În discursul meu, prin care în 14 Decembrie 1918 am predat la București în mâinile Regelui Ferdinand I-ul actul de unire dela Alba-Iulia se pot ceti și următoarele cuvinte: „Dar unirea Românilor într'un singur stat este totodată și o pretențiune a civilizației omenești. Progresul acestei civilizațiuni pretinde *comuniunea națiunilor într'o unire de ordin social, care să asigure libertatea și dreptatea deopotrivă pentru toate națiunile mici și mari*. Această unire a Românilor pedeoparte va trebui gradat să înfăptuiască egalitatea condițiunilor de viață pentru toți indivizii, cari o alcătuiesc, pe de altă parte ea va trebui să se întemeieze pe *principiul libertății și egalei îndreptățiri a neamurilor*.”

Răspunsul Regelui la aceste cuvinte ale noastre se termină astfel: „Pe acest temei al unei puternice democrații și al vieții frățești între popoare, vom răspunde totodată simțimentelor alianțelor noastre, alături de cari am luptat *pentru marea cauză a dreptății și a libertății în lume.*“

Adunarea Națională dela Alba-Iulia a fost deci absolut în nota vremii, când a cerut înființarea Societății Națiunilor. Congresul așteptat nu s'a ținut, dar cei patru arbitri ai lumii inspirați de geniul visătorului american Wilson au creiat totuși instituțiunea cerută de toată lumea, Societatea Națiunilor, dela care se aștepta pacea universală și eternă. Durere, nădejdiile infiripate prin această grandioasă creațiune nu s'au realizat. Societatea Națiunilor a rămas stearpă. N'a realizat absolut nimic. N'a rezolvat nici un conflict dintre popoare. Minunatul ei palat, clădit pe coasta lină a grădinei Ariana de unde se deschide cea mai fermecătoare vedere a lumii, Geneva cea dulce, orașul lui Rausseau și al lui Calvin, apoi apele verzi ale Lacului Lemann până la Lausanne și departe în dosul apelor muntele Blanc cu piscurile-i prăpăstioase acoperite de veșnică zăpadă, azi mâine rămâne gol ca un sfânt simbol al păcii pe pământ.

Popoarele au revenit iarăși la sistemul vechiu de a-și asigura interesele prin acorduri, convențiuni, tractate separate, alianțe de pe o zi pe alta. Ca și Societatea Națiunilor, astfel a eșuat în zilele noastre și frumoasa idee a dezarmării. La 15 ani după groaznicul măcel al războiului mondial, omenirea verifică din nou vechiul dicton latin „*si vis pacem, para bellum*“, dacă vrei pacea pregătește războiul. Lumea vorbește iarăși de *războiul apropiat.*

Se popularizează tot mai mult părerea, că vina pentru războaiele dintre neamuri o are înainte de toate democrația și omenirea oscilează tot mai mult între diferitele forme ale despotismului. Poți să prevezi ziua, în care va fi distrusă ultima statuă a libertății fiind socotită ca o primejdie a societății.

Cu toate acestea rămâne incontestabil adevărul, că viitorul civilizațiunii europene depinde exclusiv de soluția problemei, dacă conflictelor armate se poate ori ba substitui o procedură iuridică obligatoare pentru toate neamurile?

Societatea Națiunilor a eșuat, fiindcă a fost lipsită de orice putere a sancțiunii. Ori firea omenescă respinge constrângerile sociale în interesul obștesc și din acest motiv statul trebuie să dispună și de mare autoritate și de mare forță brutală pentru impunerea acestei constrângeri, fără de care nu poate să existe nici o comunitate umană. Societatea Națiunilor a avut autoritatea, cel puțin la începutul ei, dar n'a avut niciodată forța constrângerii.

Și niciodată popoarele nu vor accepta *de bună voie* asupra lor vre'o forță brutală care să le poată impune constrângerea inexorabilă pentru ca să poată trăi pentru vecie în pace unele cu altele.

Forța aceasta deci nu poate fi de ordin material, care să reprezinte forța brutală, ci trebuie să fie exclusiv de ordin spiritual, pe care sufletul omenesc s'o primească de bună voie și bucuros. Această forță există, dar omenirea cu bună știință o ignoră. A fost creatoarea civilizațiunii apusene, lumea însă a uitat-o. Va trebui înviată din nou. Despre această parte a problemei voi vorbi însă altă dată, poate tot la locul acesta.

Și până atunci însă mărturisesc credința mea adâncă și nestrămutată, că chiar din acest punct de vedere hotărârile dela Alba-Iulia au să rămână pe vecie o glorie a Adunării Naționale dela 1 Decembrie 1918., fiindcă prin ele se proclamă principiile eterne și infailibile ale dreptății, ale libertății și ale păcii de totdeauna în lume.

Arad, 24, Noembrie 1933.

Un interesant recensământ al Domeniului regal și cameral al Aradului.

Între colecțiile mai vechi ale arhivei tribunalului arădan se găsește și un mare registru în folio, cuprinzând: *Conscriptio regis cameralis Domini Albo et Nigro Crysiani* cum se află indicat în litere aurite pe legătura de piele. 1.)

Lucrarea poartă data 1781 și a fost scrisă în limba latină. Manuscrisul cuprinde 6 file mari albe la început. Textul ocupă 2 pagini nenumerotate și apoi alte 618, cuprinzând o prefață, o introducere și descrierea succesivă a diferitelor târguri, comune și puste din acest domeniu, cu toate datele statistice necesare. La urmă se dă un tablou general al veniturilor. Urmează la sfârșit alte 10 file albe, în josul ultimei fiind această scurtă însemnare: U. et C. Fasc. 141 N-ro 2.

Întreaga lucrare a fost făcută de către controlorul Casei camerale, Francisc Covacsics și a fost începută la 27 Octombrie 1780 și terminată la 16 Februarie 1781, în Miniș.

Ca anexă, o hartă a celor două domenii, al Aradului și Ineului, în două culori: galben și roșu. 2.)

PREFAȚA

Poartă ca titlu mențiunea: *Urbar et Cons.* Fasc. 141 N-ro 2.

Se arată că acest domeniu regal și cameral, cunoscut multă vreme sub numele de districtele confiniului Aradului și Ineului, supus de Turci, a fost eliberat la 1716, cu un an aproape înainte de nașterea de curând defunctei »Prea Augustei Doamne« Maria Tereza 3). și s-a adăugat la vechile hotare ale acestei domnii datorită armatelor victorioase ale acestui împărat de glorioasă amintire.

Se amintește deasemenea că și Banatul a fost răpit de sub tirania Turcilor. Întreg poporul se bucură în prezent de liniște și de binefacerea păcii ocupându-se nu numai cu cultivarea porumbului — fagopyri cultura — ca sub Turci, ci cu toate lucrările fertile ale sclului.

Supușii vor păstra o veșnică recunoștință față de o atât de mare binefacere și vor fi

1) Obținut prin bunăvoința p. dr. Gh. Ciuhandu.

2) Cu această inscripție latină, pag. 617: *Mappa duorum Cameralium dominiorum Marusiani quippe Aradiensis et Crisiani antehac Mutinensis, designans quodomo duo haec Dominia sibi invicem opponantur, et aliqua in parte conjugantur, item situm et ordinem locorum realem, distantia vero esto quidem conjecturalem, est cum attentione elaboratam exhibens. manu conscriptoris apposita.*

Color flavus Dominium Aradiense, color autem ruber Dominium Mutinense, qui simul ejusdem Provisoratus kneziatus, et Praedia, maiora distinguit.

3) Maria Tereza s-a născut la 13 Maiu 1717 și a decedat la 29 noiembrie 1780.

găsiți totdeauna gata și pregătiți să închine omagiul perpetuu față de glorioasa Maiestate domnitoare.

În rândul acestor umili supuși, scriitorul acestei mari lucrări »îndrăznește« să se adauge și el, asigurând că a compus lucrarea din înalt ordin. 4.)

CONSCRIPTIO REGIO CAMERALIS DOMINII DICTI MUNTINENSIS.

Sub acest titlu se dă, ca introducere, un scurt istoric al acestui »Domeniu regal și cameral, așa numit de Modena«. Îl reproducem în întregime, modernizând, în unele locuri, stilul. 5.)

»Acest domeniu regal și cameral mai înainte fusese împărțit numai în două districte, adică al Ineului și al Aradului, până când el a fost dăruit de prea augustul Împărat al Romanilor Carol al VI-lea, de mare amintire, defunctului Rinaldo de Modena, Rege și Duce de Mirandola, 6.) în anul 1732 ziua 11 a luni Decembrie; a păstrat denumirea sa de domeniu de Modena, ca fundament al mai sus numitei binevoitoare danii regale, până ce, în cursul vremii, din nou a devenit domeniu cameral. În urmă, reîntorcându-se la posesorul cameral după cum s-a spus, acest domeniu — situat în vestitele comitate al Aradului și Cenadului — care după împrejurări până acum fusese arendat de câțiva domni arendatori de mai înainte cu diferite sume, în prezent e ținut în arendă de distinsul domn consilier și administrator al domeniilor regale ale Aradului și Modenei, Lovasz de Fötvenes, fiind cuprins deasemenea și domeniul cameral al Aradului, cu o sută nouzeci de mi, în puterea contractului, încheiat pe 13 ani, cu Înalta Cameră regală ungară și aulică, în ziua a 8-a a luni August 1774. Deasemenea în puterea acestui decret parafat, trimis sub 1 luna Septembrie 1780, cu ajutorul chiar al mai sus intitulatului distins domn consilier și administrator, descrierea acestui domeniu regal, făcută de mine mai jos iscălitul, a fost începută în ziua de 27 Octombrie 1780 și sub data subscriasă, a fost încheiată și terminată.

Acest domeniu cameral al Modenei, împărțit mai înainte în două districte, după cum s-a spus mai sus, acum este în șase plăși 7.) și o câmpie 8), fiecare egale, anume în Boroș-

4) Primele două pagini nenumerotate.

5) pag. 1.

6) Rinaldi d'Este 1694—1733. Avea de bibliotecar pe vestitul istoric Muratori. Larisse et Rambaud Histoire générale du IV-e siècle à nos jours, vol. VI p. 527.

7) Provisoratus.

8) Frumentarium.

Ineu, Chişineu, Zerindul Mare, Buteni, Pâncota, Miniş şi câmpia Batania, în care plăşi sunt următoarele târguri 9), sate 10) şi puste 11), anume.»

După această introducere urmează un tablou al plăşilor domeniului, cu toate târgurile şi satele existente la 1781, când s-a făcut această statistică. Unele dintre aceste sate s-au unit, formând astăzi o comună mai mare, în care se păstrează totuşi numirea câte unui cartier, amintind vechea aşezare înglobată. Câteva sate nu le-am putut identifica.

Reproducem mai jos acest tablou.

IN PLASA BOROS-INEU 12)

Târgul Boroş-Ineu. Satele Şicula, Gurba, Contrato (odinioară Lacul Cânepii) 13), Iarcoş, Luguzău, Şilindia, Camna, Cuied, Aldeşti, Răpsig, 14) Voivodeni, Bocsig 15) Hodiş şi Mănerău.

IN PLASA CHIŞINEU.

Satul Otlaca. 16), Giula-Vârşand, 17), Pilu Mare, 18), Târgul Şiclău. Satul Nădab, Somoş, Cinte, Sinte, Sinitea, Chereluş şi Hărdeiş. 19).

IN PLASA ZERINDUL MARE

Satul Zerindul Mare, 20), Bel-Zerind 21), Adria, Mişca, Vadaş, 22), Sepreuş, Somoscheş, Apateu, Cermei, Berechiu, Talpaş şi Iermata Neagră. 23).

IN PLASA BUTENI.

»Această plasă, fiind raportată la celelalte plăşi, este mai mare şi ar conţine 65 sate întregi, a fost împărţită dar în patru districte sau Cnezate şi anume al Butenilor, Sebeşului, Crocnei şi al Bontşeştilor, în care se găsesc următoarele târguri şi sate:

IN CNEZATUL BUTENI.

Târgul Buteni. Satele Groşi, Barza, 24). Chişindia, Văsoaia, Minişel, 25), Minişul de sus 26) şi Birsa.

⁹⁾ Traducem oppidum prin târg şi nu prin oraş deoarece ni se pare că termenul acesta corespunde mai exact realităţii de atunci.

- 10) Possessiones.
- 11) praedia.
- 12) pag. 2.
- 13) Kontrato autiquitus Kenderto.
- 14) azi Regele Carol.
- 15) Caragheorghevici.
- 16) Grăniceri
- 17) Vârşand.
- 18) Pil.
- 19) Erdőhegy.
- 20) Zerind.
- 21) Luntreni.
- 22) Vânători.
- 23) Fekete Gyarmath, în text
- 24) Gros şi Bărza unite cu Chişindia
- 25) Kresztá-Ménés.
- 26) Felső Menes.

IN CNEZATUL SEBIŞ.

Târgul Sebiş, Satul Chertes, 27), Susani, 28), Igneşti, Miniad, Prăjeşti, Sălăjani, Donceni, Buhani, Laz, Sămărsel, 29), târgul Dezna. Slatina, 30), Neagra, Nădălbeşti şi Moneasa.

IN CNEZATUL CROCNA.

Satul Găvăjdia, 31), Berindia, Cociuba, Revetiş, Roşia, Cioreşti, 32), Craicova, Dieci, Dumbrăviţa, Crocna de sus, Crocna de jos, 33), Meseş, 34), Holt, 35), Feniş, Iosaş, 36), Iosăşel, Baltele, Valea Mare, Dulcele, Zimbru şi Brustureşti. 37).

IN CNEZATUL BONTŞEŞTI

Satul Căcărău, 38), Lunca, 39), Ples, 40), Budeşti, Almaş, Plop, 41), Cilul de sus, Cilul de jos, 42), Sârbi, 43), Bontşeşti, Musteşti, Fericea, 44). Secaş, Mădrijeşti, Soimoş, 45), Bucureava, Zeldiş, 46), Satu-rău, Hontşor şi Gurahonţ.

IN PLASA PANCOTA.

Satul Pâncota. Cherechiu, Seleuş, Cigărel, 47). Moroda, Chier, Târnova, Tăuţ, Nădaş, Dud, Drăuţ, Arăneag, 48), Agriş, Almaş, 49), Măderat şi Musca.

IN PLASA MINIŞ.

Satul Miniş. Târgul Radna, Cladova, Micalaca, Cuvin, Covăsişti şi întinsa pustă Zimand.

IN PLASA BATANIA 50).

Numai satul Batania.

Pe lângă acestea ţin de domeniu următoarele puste. Pusta Bankedici, împărţită în două părţi. Bancuta. Bodzas. Dumiratos. Foeldvar. Kiss-Kamaras. Kunagotha. Nagy-Kamaras. Ceilaltă jumătate a pusteii Bankedici. Apacza. Kupa. Trei sferturi din pusta Medgyes şi Fecskes.»

27) Prunişor.

28) Susan.

29) Zemerzel, (în text, neidentificat).

30) Slatina de Criş

31) Paulian.

32) Contopit probabil cu Dieci ca şi Craicova şi Dumbrăviţa. Vezi S. Márki Aradvármegyé . . . Története vol. I n 238 şi 227.

33) Formează azi o singură Crocnă

34) Meseş unit cu Holt la începutul v. XIX formând o singură comună Holtmesest.

35) Pescari.

36) Movila.

37) Brusture.

38) Ioia Mare.

39) Unită cu Almaş.

40) Unit probabil cu Almas.

41) Contopit în 1818 cu Almaş, Márki I. 224.

42) Unite într-un singur Cil.

43) Márki nu-l dă. Unit probabil cu Bontşeşti.

44) Anexată la Musteşti în 1822. Márki I. p. 229.

45) Integrată la Bucicva dând Şoimos-Bucicva. Márki, I. p. 247.

46) Iacobini.

47) Aşezat pe stânga gârlei Cigărel, integrat la Seleuş. Márki. I. p. 226.

48) În text, Aranyi -ág.

49) Azi unit cu Agriş.

50) Batalia şi pusteile următoare sunt astăzi pe teritoriul Ungariei.

Acestea sunt comunele și satele care se pomenesc la 1781 în acest mare domeniu cameral. Din însirarea lor rezultă în mod neîndoios covârșitorul număr al celor românești, locuite de Români.

La sfârșitul volumului se află însemnarea: »Semnat la Miniș 16 Febr. Anul 1781. Franciscus Kovacsics. Controlorul casei camerale.« Data când s-a terminat întocmirea acestei statistici.

Lucrarea a fost revăzută mai târziu de către consilierul cameral care adăoga: »Că

prezenta descriere, lucrarea lui Francisc Kovacsics a fost întocmită exact, adevăratele prezente« (rânduri) Pojon 6 Mar. 783 Sigismund Lovasz de Eotvenes«.

În limita spațiului îngăduit de această revistă, vom căuta să dăm, în numerile viitoare, unele date statistice foarte interesante pentru cunoașterea situației iobagilor români și a vieții economice a acestui ținut, la începutul domniei suveranului luminat Iosif al II-lea și în preajma marei răscoale a lui Horia.

Ed. I. Găvănescu.

ALBA-IULIA ȘI BISERICA ARADULUI

— 1918. —

Se împlinesc 15 ani dela istorica zi a Unirii Ardealului, hotărâtă în marea Adunare Națională dela Alba-Iulia. Evenimentul acesta istoric este strâns legat de Arad, pentru că aici s-au ținut acele consfătuiri ale Consiliului Național și tot aici s-au făcut toate pregătirile, cari au dus la înfăptuirea Unirii Ardealului.

La Arad și-au desfășurat acțiunea lor de trezire românească cei trei mari luptători înscrisi în cartea Unirii: Vasile Goldiș, St. Cicio Pop și Ioan Suci.

Dar fărâșuri de faptele politice, noi vom insista și asupra unui amănunt de un caracter etic. Biserica arădană a participat din plin la marele eveniment dela 1 Dec. 1918. Căci aici s-a ținut la 10/23 Noembrie, sub președinția defunctului episcop Ion I. Papp, o ședință a Sinodului episcopesc al Mitropoliei Ardealului. În vederea adunării dela 1 Dec. 1918, Sinodul a luat unele măsuri canonice, ce cuprindeau într'nsele un caracter neobișnuit: Să se pomenescă de-acum încolo în bisericile noastre din Transilvania »Inalta noastră stăpânire națională« și »Marele Sfat al Națiunii Române«.

»Raportorul acestor propuneri în ședința Sinodului a fost un distins cărturar al Aradului, părintele dr. Gh. Ciuhandu. C. Sa a propus atunci printr-un amănunțit referat, din propria sa inițiativă, să se adauge la liturghie și rugăciunea pe care o reproducem mai jos; rugăciune extrasă din Sfintele Scripturi și pe care păr. dr. Gh. Ciuhandu o publicase mai înainte, într-o redacțiune mai largă, în »Biserica și Școala«, organul Eparhiei arădane.

Rugăciunea aceasta sintetizează, figurativ, istoria suferințelor milenare ale poporului românesc din Transilvania și invoacă restabilirea unității politice și naționale a Românilor. Ea a fost citită întâia oară la 1 Decembrie 1918, la liturghia oficiată de episcopul Papp al Aradului, de episcopul Caransebișului dr. Miron Cristea, azi patriarhul României, în biserica ortodoxă din Alba-Iulia.

Acest cadru religios al zilei de 1 Dec. se cere complectat și cu următoarele amănunte caracteristice: În loc de priceastă la liturghie, s-a cântat atunci »Marșul legionarilor români«, iar la sfârșitul slujbei, întreaga asistență a intonat »Deșteaptă-te Române«. Și a fost mai mult decât emoționantă clipa când, la cuvintele »Murim mai bine'n luptă, cu glorie deplină, decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' păământ«... întreaga obște din biserică a ridicat mâna spre cer, în semn de jurământ.

La sfârșitul liturghiei, bătrânul episcop al Aradului, din proprie sa inițiativă și cu glas tremurat mai mult de emoție decât de vârstă, a modificat finalul slujbei cu aceste cuvinte: »Cel ce a înviat din morți și a dat viață națională și Neamului românesc, Hristos, adevăratul Dumnezeuul nostru, ... să ne miluiască și să ne mântuiească pre noi, ca un bun și de oameni iubitor.«

Elementul divin era invocat anticipativ dela Arad și prin arădani peste actul politic de supremă importanță ce avea să se pronunțe pe urmă în aceeași zi, la Alba-Iulia.

Aradul poate fi mândru de această anticipată consacrare duhovnicească a Unirii naționale a Transilvaniei.

Redăm mai jos »Rugăciunea de ingenun-

chiare», rostită la 1 Dec. 1918 în biserica ortodoxă din Alba-Iulia și compusă de păr. dr. Gh. Ciuhandu:

Doamne Dumnezeu nostru! Păcătuit-am Ție și noi și părinții noștri; rătăcit-am dela calea adevărului și lumina dreptății nu ni-a strălucit nouă, și soarele nu ni-a răsărit nouă. Și iată robi suntem în pământul, ce ai dat părinților noștri, spre a mânca rodul lui și bunătațile lui.

Drept ești, Doamne, și drepte sunt judecățile Tale. Drept ești, Doamne, și toate lucrurile Tale, și toate căile Tale sunt milă și adevăr și judecată adevărată, și drept judeci în veac.

Cutremurat-ai pământul, Doamne! Cine este asemenea Ție mărit întru sfinți, minunat întru mărire, făcător de minuni!?

Iată, noi venim la Tine, că Tu ești Dumnezeu nostru, căci Tu ai zis: »O, poporul meu! Rana ta este dureroasă; pedeapsa fărădelegii tale împlinitu-s'a; scoală-te. Eu sunt Domnul Dumnezeu vostru; Eu sunt cu tine; de voi și nimici toate popoarele, între care Te-am împrăștiat, pe tine nu te voi nimici. Sfărma-voiu jugul de pe tine și voi rumpe cătușile tale; largi-voiu hotarele tale; aduna-vă voi dintr-o parte și voi strânge din țările, în cari sunteți împrăștiați; restatori-voiu judecătorii tăi, ca mai nainte, și sfetnicii tăi, ca la început.«

Și acum, Doamne Dumnezeu nostru, cel mare, cel puternic, cel ce păzești legământul și îndurarea; Dumnezeu cel mare în sfaturi, puternic în lucruri, ai căruia ochi sunt deschiși asupra tuturor faptelor fiilor oamenilor; Cel ce înalți pe cei smeriți și ridici la mântuire pe cei ce plâng, care zădărnicești sfaturile celor vicleni, pentru ca mâinile lor să nu îplinească cugetele lor: — să nu se pară mică înaintea Ta toată strâmtoarea, ce a venit asupra noastră, a părinților noștri și asupra poporului Tău.

Doamne, Tu stăpânești peste vieță și peste moarte, și pogori la porțile iadului și iarăși ridici: — înaintea Ta aducem rugăciunile noastre, nu pentru dreptățile noastre, ci pentru multele Tale îndurări. Școală-Te întru ajutorul nostru și mântuește-ne pentru mila Ta. Dă-ne ajutor, ca să scăpăm din strâmtoare. Dumnezeu Mântuitorul nostru, ajută-ne nouă pentru mărirea Numelui Tău, ca să se sălășluiască mărirea în pământul nostru, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

SEARĂ PE MURĂȘ.

Un vâslăș mână luna la vale,
Pe câmpul cu unde și cu flori de stele;
Podul, peste Murăș, i-a asvârlit în cale
Năvodu-i, iluzoriu ca visurile mele.

Incovoiat spre apă, în plasa gândurilor sale,
Pescarul — un ciot adus de ape — își pescuește timpul...
Luna, în palme de unde, aduce opale,
Un copil în geamul apei, își ladipează chipul.

Hornul unei fabrici, înfipt în zare,
A tras sub ziuă o -linie de fum,
O goarnă aruncă tărăgănat o chemare
Somnului întârziat..... E noaptea'n drum !,

MAGHIARIZĂRILE DE NUME DIN UNGARIA.

Istoria Ungariei e povestea nesfârșită încă a broaștei ce voia să 'ntreacă proporțiile bou-lui. Sau, dacă vreți o altă asemănare, e povestea nesătului care-ar vrea să 'nghită lumea toată.

Istoria aceasta milenară s'a resimțit mereu de două păcate originare. De puținătatea numerică a dominanților, și, în contrast cu aceasta, de nesătula lor poftă de-a-și întinde stăpânirea cât mai despotice peste cât mai mulți. Ungurii presupusului Arpad nu erau, după cercetările istoricului lor Pauler, decât vreo 30 de mii, și și aceia aproape numai bărbați, — în vreme ce popoarele dintre Alpi și Carpați numărau pe-atunci după evaluările aceluiasi istoric circa un milion de inși. Deopotrivă cu animalicul lor sexualism turanic, situația aceasta îi condamna pe năvălitori la corciri până la nerecunoaștere, și-i silea la continue acceptări de străini în sânul nației lor, fie că se numeau asimilare sau numai simbioză. Disproporția numerică dintre Unguri și ceilalți, în loc să fi descrescut cu timpul, s'a agravat prin răsrepetate colonizări și imigrări de peste hotare. S'au adaos la popoarele dintre Alpi și Carpați roiuri după roiuri de străini: cumani, saxoni, rusneci, poleci, austrieci, sârbi, macedoneni, șvabi, bulgari, evrei, dintre cari abia întâii au putut fi asimilați. La menținerea și la agravarea disproporției acesteia numerice a contribuit apoi despotismul de castă. O vieță democratică ar fi făcut-o pe Ungaria s'o găsească anul 1918 în cu totul altă situație decât aceea în care a găsit-o. În locul unei democrații — înțeleasă fie și măcar în sensul fraudulos de astăzi —, în locul unui egalitarism care să fi împiedicat desnaționalizările din lumea iobăgească maghiară și să fi atras lumea de rând a celorlalte neamuri, Ungaria a dus însă mereu o politică despotice de castă, în aceiași vreme în care nesătutul său imperialism i-ar fi dictat o altfel de purtare. Epoca naționalistă a găsit-o astfel la o grea răspântie. Adevărat că evoluția istoriei n'ar fi cruțat-o nici dacă Ungurii săi își schimbau acum (după răscoala lui Horea și după răscoalele ce au mai fost) firea și purtă-

rire. Dar clasa dominantă maghiară nici n'a încercat măcar tardiva schimbare. În locul acestei schimbări, ungurii au adaos la despotismul de castă din trecut, care nici el nu era lipsit de șovinism rasist (se pot cita exemple cu nemiluita), despotismul ultrașovinismului național, care numai s'a sistematizat după dualismul dela 1867, dar începuse cu mult înainte de unirea Ardealului cu Ungaria. Sistematizarea de atunci a acestui despotism a dus apoi după abia câțiva ani după legiferarea dela 1868 a deplinei îndreptățiri a neamurilor ne-ungurești, la sistematizarea altei ungurizări forțate: a *numelor*, care și ea începuse mai demult ¹⁾.

Maghiarizarea numelor a devenit sistematică dela 1880, când s'a înființat la Budapesta — pentru promovarea ei — o societate anume, »Societatea centrală de maghiarizări de nume«, cu filiale 'n toate părțile țării. 2).

Apăruseră în aceeași vreme în toate provinciile și orașele heterogloate ale fostei Ungarii societăți șoviniste și societăți de propagare a limbii maghiare, și în frunte cu »Emke« din Ardeal, cu »»Koelcsey« dela Arad care și-a trăit copilăria ca filială a demonicei »Emke« 3), cu »DMKE« din Bănat, cu »FMKE« din Slovacia; toate societățile acestea s'au luat la întrecere s'aducă la sânul nației ungurești »ungurii de-o coroană«, cum se numeau cei cu nume maghiarizate până'n anul acesta, când »Budapesti Hirlap« (27. VII.) le-a dat denumirea nouă: »*filléres magyarok*«.

Astfel, încă la 1884, Societatea din Timișoara pentru propagarea limbii maghiare s'a apucat prin străduința 'ndeosebi a lui Arpad Varjasy, să maghiarizeze numele copiilor din școli și pe ale părinților lor, și nu s'a mulțumit c'a pus oficialitatea locală să maghiarizeze numele tuturor copiilor din azilul Timișorice, ci a făcut intervenții la guvern să se procedeze

¹⁾ Despre maghiarizările de nume dela începutul sec. 19 și din timpul revoluției kosutiste, în treacă la Sándor Iosif, Az »Emke« megállapítása és negyedszázados működése, 1910, p. 63, nota 1.

²⁾ cf. ibid, p. 62 și 311.

³⁾ Ibid. 138.

la fel în toate azilele de copii (cf. »Alfoeld« din Arad, nr. 244 din 21. X. 1894). Inițiativa și-a avut efectul. Încă de atunci, nu li-a mai rămas bieților orfani sau lăpădați din azilele de copii nici măcar amintirea numelui de-acasă. Dar despre acest capitol, al maghiarizărilor din azilele de copii, se cuvine să vorbim cândva mai amănunțit.

Societatea »Emke«, pe care Eugen Rakossy o botezase »întâiul între noii Arpazi cuceritori de țară« 4), și-a înființat la 1887 o comisie specială pentru maghiarizări de nume, și după ce la 1909 pomenita »Societate centrală pentru maghiarizarea numelor« s'a dizolvat, a luat ea conducerea acestei acțiuni odioase. Nu vom stărui asupra jertfelor ce le-a făcut plătind cheltuelile celor ce-și maghiarizau numele, dar se cuvine să insistăm asupra silnicilor la cari s'a dat. Astfel, pornind la 1896 — în anul pretinsului mileniu — o acțiune 'n tot Ardealul pentru maghiarizarea numelor, a făcut de nu s'a mai tolerat la căile ferate niciun slujbaș care nu era dispus să-și schimbe numele pe ungurește. »In urma sfatului și prin intermediul lui »Emke« — spune în albumul comemorativ al acestei societăți faimosul ei secretar Sandor Iosif — direcția pentru Ardeal a căilor ferate maghiare a dispus și din partea sa, prin ordin, maghiarizarea numelor« 5).

Acțiunea oficială fățișă a captărilor de cetățeni cari să-și ungurizeze numele se domolise prin anii 1910—1913, poate fiindcă era epoca în care guvernele maghiare umblau cu șoșeli și momeli după partidele naționalităților; impunerea schimbării numelui n'a încetat însă la căile ferate și la alte oficii niciodată. In timpul războiului apoi, acțiunea oficială a captărilor de cetățeni cari să-și maghiarizeze numele nu putea fi oportună; îi era monarhiei indiferent sub ce nume mor pentru ea ne-maghiarii, în lupta cu frații ce veneau să-i elibereze. După război, după revoluție și după ocupația românească, Ungariei »multilate« nu-i mai putea surăde o asemenea acțiune oficială, căreia i-ar fi căzut acum victime aproape numai evreii, neam prea odios, în urma purtării lor din timpul revoluției și-al comunismului, după ce fuseseră până atunci alintați în fel și chip în credința că vor submina pe cei de lege ne-ungurească. In epoca aceasta deci, a întâilor ani de regim hortist, acordarea unui nume un-

guresc era socotită ca un mare privilegiu și se întâmpla numai arareori.

Și iată că politica aceasta a Ungariei hor-tiste fu abandonată acum trei ani, după ce mai înainte fusese abandonat »numerus clausus« și se făcuse la Geneva mea culpa pe chestia evreiască. Ungaria s'a trezit subit că are la ea acasă prea mulți ne-maghiari, ca să mai poată cere și anexarea altora de peste hotare. O nouă »Societate centrală a maghiarizărilor de nume« fu înființată, sub conducerea cardinalului Serédy, și nu fără serioase motive, căci după? peste patru milioane — deci jumătate — dintre cum s'a spus la adunarea ei de constituire, cetățenii »mutilatei Ungarii«, și trei sferturi dintre intelectualii ei, au nume neungurești.

Noua acțiune oficială pentru maghiarizarea numelor n'a adus însă rezultatul scontat. Sau că oficialitatea n'a făcut suficiente presiuni, sau că onoarea acestei încadrări în națiunea maghiară nu prea ispita, rezultatul a fost că anul acesta a trebuit pornită acțiunea da capo.

De data aceasta oficialitatea maghiară este prea serios angajată în lupta revizionistă, ca să se lase împiedicată sau prejudicată de cei cărora nu le face onoare numele unguresc. S'a procedat deci energie, cu ordine răspicate, după ce întâi s'a pregătit terenul printr'o campanie de presă, dusă prin faimoasa »Magyarsag« a opoziției agrariene.

Campania pregătitoare s'a început cu un articol al lui Stefan Milotay, directorul acestei gazete, intitulat »Soarte maghiară, nume maghiar« (»Magyarsag«, 7. V. 1933). Articolul redă reflecțiunile ce i le impuseseră unui ofițer, care a reprezentat Ungaria la un concurs hipic din Belgia, observațiunile unui ofițer neamț prilejuite de numele ne-ungurești ale concurenților Ungariei. »Ce fel de nație e nația aceasta maghiară? — întreba neamțul. Există de fapt o nație maghiară? Căci judecând după numele tuturor ungurilor ce i-am întâlnit întâmplător până acum, intelectualii unguri sunt exclusiv străini, îndeosebi germani. Sunteți aci șapte, și patru aveți nume nemțești. Și, dacă deschizi șematismul ofițerilor maghiari, constăți că aceeași e proporția numelor germane la toți, față de cei cu nume maghiare. Din ce și din cine constă atunci societatea maghiară conducătoare, dacă armata, care în toată lumea reprezintă chînțezenta respectivei națiuni, poartă în proporția de 30—40% nume străine?. Nicărieri pe lume nu mai există un asemenea caz! Ori, ce fel de nație poate fi nația care

4) Ibid. 110.

5) Ibid. 311. — V. și p. 106, 180, 187.

n'are o intelectualitate identică cu ea, ca nume și ca sânge!?» — Așa reproducea maiorul un-gur observațiunile ofițerului german, și adăuga: »Ce-mi rămâne să fac? Să iau în locul numelui meu german cinstit, de care mă leagă o tradiție familiară, un nume ce nu spune nimic? S'o fac după șabloanele pe cari în deosebi evreii le-au ultracompromis decenii de-a rândul?... E îngrozitor!« — La care, directorul lui »Magyarsag« răspunde că 'ntradevăr maghiarizările de nume s'au compromis, și face câteva considerații vrednice de reținut: Politica maghiară ar fi trebuit să impună încă dela 1867, când era ușor (mda! n. trad.), să impună maghiarizarea numelor și 'n armată și 'n toate oficiile. Asimilarea era atunci ascendentă. Anul 1918 a adus desasimilarea. Nu numai în statele succesoare »dar nici aici în interior, nu mai există puterea de atracție și prestigiul ce l-au exercitat cadrele și posibilitățile Marci-Ungarii«. La aceasta se adaugă apoi redeşeptarea națională germană. Și conchidea Milotay: Să se facă maghiarizarea numelor, iar ofițerilor să li se dea ca distincție și un predicat nobilitar.

Articolului acestuia i-a urmat o lungă discuție prin presă, a cetățenilor candidați la metamorfoză, sau a celor cu nume ungurești, geloși de ortografia antică a numelor neașe. E de prisos să arătăm aceste multiple păreri; vom reține numai ce s'a spus în legătură cu românii: In »Magyarsag« din 14 Iunie crt., un cetățean cere ca înainte de-a se acorda cuiva un nume maghiar, să se cerceteze patriotismul petiționarilor și-al părinților săi, fiindcă la 1918 s'a văzut cum unii ce se numeau Ferencz, Csordas, Szilvasi, Csaba, au devenit Ferențiu, Ciordașiu, Silvașiu, Caba.

In toiu acestei discuții s'a început apoi noua acțiune oficială de maghiarizare a numelor.

La 1 Iulie crt. (cf. »Pesti Hirlap« din 26 VII) guvernul a redus dela 20 de pengoe la 2 pengoe pentru cetățeni, și la un pengoe, pentru slujbașii publici și pensionari, timbrul petițiilor de maghiarizare a numelor.

Pela mijlocul aceleiași luni (cf. »Pesti Hirlap« din 14. VII) ministerul armatei a adaos la un recent ordin de zi, prin care se 'ndemna ofițerimea să-și maghiarizeze numele, autorizația ca acei cari au fost decorați pe front sau au stat în armată 15 ani, să-și ia un nume cu *y* în coadă, adică un nume nobilitar, în loc

de unul cu *i*, rezervat lunei de rând.

La sfârșitul lui Iulie, pus la cale de Societatea de maghiarizări de nume, ministerul de interne a dat un ordin, prin care dispune următoarele:

1.) Pot cere maghiarizarea numelui cei cu nume ne-unguresc și cei cu nume maghiare de batjocură sau prea frecvente. Nevestele și nevestele divorțate sau văduve nu pot cere schimbarea numelui de după bărbat*), iar numele de fată și-l pot schimba »de regulă« numai văduvele și numai dacă nu-s îndreptățite să poarte numele bărbatului.

2.) Timbrul e de atâtea ori câte 2 sau 1 pengoe, câți petiționari majori sunt în cerere. Pe anexe se pune timbru de 30 fileri. Cei cu certificate de paupertate nu vor pune timbru nici pe petiție nici pe anexe.

3.) E de dorit să se indice în petiție trei nume, ca ministerul să aleagă dintre ele.

4.) Nu se permite schimbarea numelui străin cu un alt nume străin, cu nume formate în chip ne-unguresc, cu nume duble, cu nume istorice, cu nume nobilitare mai cunoscute, cu nume ortografiate în stil vechi (th., gh, eoc, ss, y), toate apanagii ale nobililor, sau cu nume prea frecvente.

5.) Funcționarii publici cu funcții pentru cari se cere cel puțin bacalaureatul, pot să ceară, dacă au vechimea de 15 ani și-au fost decorați pe front un nume scris cu ortografia veche sau cu *y* în coadă, dar nici aceștia nu pot cere un nume cu ortografia de două ori veche (d. e. thy) (cf. »Pesti Hirlap«, 27/VII).

Anunțând această ordonanță »Pesti Hirlap« (26/VII) adaugă:

»In școli și officii publice se va începe o acțiune specială ca să se facă să dispară numele streine.«

In realitate, însă, »acțiunea specială« nu se mărginește aci, ci administratorii de plasă, notarii, instructorii de leventi, fac presiuni și asupra simplilor particulari. Dovadă, între altele, același anunț din 26/VII. al lui »Pesti Hirlap«, în care se spune că autoritățile vor trebui să sprijinească din oficiu maghiarizarea numelor, raportând din șase 'n șase luni despre mersul acțiunii, și apoi că se primesc și petiții colective, prezentate de societăți, școli, sate, autorități, petiționarii având numai să iscălească.

*) Văduvele pot cere maghiarizarea numelui copiilor,— cf. »Pesti Hirlap« 15 Noembrie crt.

Despre impunerea maghiarizării numelui, avem următoarele dovezi prețioase:

In școală: Urmanczy Nandor a publicat în »Pesti Hirlap« din 18/XI. crt., sub titlul »Educație patriotică«, un prim-articol în care arată că dirigintele de clasă Iosif Tamas dela școala suprioară de comerț din circ. II. din Budapesta a maghiarizat în toamna aceasta numele tuturor celor 60 de elevi ai clasei sale.

La poștă: Direcția Generală a poștelor a dat la 5 August crt. un ordin circular către slujbași, să-și maghiarizeze numele. Le face concesia să nu anexeze certificatul de cetățenie, fiind deajuns să spună că »după cea mai bună cunoștință a lor sunt cetățeni maghiari« (cf. »Budapesti Hirlap« din 6/VIII).

La poliție: Chestorul Capitalei, Tiberiu Ferenczy, a dat încă din Iunie o circulară către subalterni, arătându-le că e de datoria lor patriotică să-și maghiarizeze numele (cf. »Pesti Hirlap« din 22/VI). Același chestor a dat apoi în Septembrie o nouă circulară, prin care dă un ultim termen subalternilor să-și maghiarizeze numele până la 30 Oct. crt. (cf. »Magyarsag«, 29/IX).

La primăria Budapestei: »Pe vremea când era ministru de interne (sub Bethlen), Scitovszky socotea o favoare să acorde cuiva un nume unguresc, acum oricine poate căpăta această favoare pentru un pengoe, ba la unele întreprinderi ale Capitalei se pretinde subalternilor, sub sancțiunea concedierii, să-și ungurizeze numele!« (Din cuvântarea ținută de

Carol Peyer în ședința dela 13 Nov. crt. a consiliului comunal al Budapestei, cf. »Budapesti Hirlap«, 14/XI.

De încheiere și 'n loc de orice comentariu:

În același amintită dare de seamă a sa dela 14 Nov. despre ședința dela 13 Nov. a consiliului comunal al Budapestei, »Pesti Hirlap« scrie:

»Social-democratul Carol Peyer a vorbit despre ciudățeniile ce se văd în legătură cu maghiarizarea numelor. Ar fi foarte impunător — spunea — dacă fiecare Goldziher și Grunzweig și-ar schimba numele cu acela de Goemboes. Cineva, al cărui nume se 'ncepe cu B, și-a cerut în urma poruncii de sus maghiarizarea numelui, și solicita numele »Boemboes«, drept ce a treia zi l-au și scos la pensie.

»Oratorul a fost ascultat într'o tăcere penibilă, acum însă mai mulți au întrebat, unde s-a întâmplat cazul.

»Primarul Liber a arătat în surdină, că s'a întâmplat *la honvezi!*«

Adevărat că a doua zi »Pesti Hirlap« a dat o rectificare, arătând că primarul Liber n'a spus acea vorbă. Cât contează însă desmințirea pedepsei dată olițerului care a ndrăsnit să-și bată joc de Goemboes și de maghiarizările lui, e lesne de apreciat, chiar dacă n'am ști că »Magyarsag« care a publicat la fel lămurirea dată de primarul Liber lui Payer, a refuzat de-atunci și până astăzi să publice vreo rectificare.

ISAIA TOLAN.

E toamnă și-i pustiu . . .

*E toamnă și-i pustiu . . . . .
doar un copil cu-o muzică de gură,
mă'ndeamnă și mă fură
spre ce am fost și nu mai pot să fiu!*

*Copilăria mea? . . . o carte necetită, poate;
— o carte cu povești prea minunate,
ce n'au fost încă scrise! —
dîn ea desprînd azi doar fășii de vise,
pe cari atunci, când le'nfășor în gând,
îmi pare că le-aud plângând! . . . .*

*Mă simt bolnav și totuși nu mă doare
nimic, nimic! . . . da's obosit, atât de obosit
de parcă am plecat și am venit
dîn cea mai depărtată depărtare! . . . .*

*E toamnă și-i pustiu! . . .
cu gândul năucit, de ce-am să fiu,
mă rătăcesc, mă zbat să mă culeg
și mă'nfior, că nu mă aflu'ntreg!*

AL NEGURĂ.

Figuri arădane.**Dr. Iuliu Traian Mera.**

(1861—1909.)

Şiria a dat literaturii române, în afară de Ion Slavici şi Ion Russu Şirianu, şi pe dr. Iuliu T. Mera. Mai puţin talentat decât ceilalţi doi consăteni ai săi, I. T. Mera merită totuşi să fie pomenit în anafele culturale ale judeţului Arad, ca unul dintre cei mai buni povestitori ai noştri.

Formaţiunea spirituală a dr.-ului I. T. Mera, din punct de vedere al scrierilor sale, este de esenţă »junimistă«. Simpatia lui pentru »Junimea« i-a încolţit în suflet încă din timpul când se afla pe băncile liceului din Braşov ¹⁾. Ca student al Universităţii din Viena a luat cuvântul la o serbare aranjată de societatea academică »România Jună« în onoarea »Junimei« dela Iaşi — la 17 Iunie 1882 — şi s'a declarat în mod categoric aderentul principiilor lui Titu Maiorescu. Subliniem această constatare pentru că ea nu este lipsită de interes, mai ales atunci când se ştie cu câtă îndărătnicie şi-au prelungit în Ardeal existenţa epigonii şcolii latiniste. »Nu este neam mai nenorocit decât acela — spunea în cuvântarea sa I. T. Mera — care apucă pe o cale de înaintare străină firii sale înăscute şi aceasta precum în viaţa politică şi socială tot aşa şi în literatură, unde mai cu seamă are să se manifeste puterea sufletească a unui neam. O literatură adevărată şi sănătoasă trebuie să se bazeze pe firea şi geniul poporului, întocmai precum dansa trebuie să fie oglinda fidelă a firii şi a însuşirilor lui sufleteşti, în caz contrar literatura va fi o învălmăşeală de idei, rupte din trecut şi din prezent, din apropiere şi din depărtare, dar străine de locul şi pătura pentru care sunt create... Ca prin minune se ridică însă o pleiadă de bărbaţi, cari sunt meniţi a regenera un neam şi ideile lui, a o rupe cu trecutul şi a sădi în sufletul poporului lor un viitor măreţ şi glorios... Partea cea mai însemnată din acei binemeritaţi bărbaţi sunt scriitorii dela »Junimea«... Scriitorii dela »Convorbiri Literare« scriu într'o limbă curată şi neaoşă, aşa ca să fie înţeleşi de toată clasa Românilor pentru care e scrisă... »Am reprodus acest pasagiu din discursul lui I. T. Mera, pentru că ideile ce le cuprinde trasează ca un fir roşu întreaga sa activitate literară.

Cine cunoaşte trecutul soc. »România Jună« va înţelege foarte uşor ce schimbare profundă s'a produs în orientarea literară a membrilor ei, prin declaraţiile atât de categorice

ale lui I. T. Mera. »Cine ar fi crezut în 1874 — se întreba Petru T. Missir, comentând acest eveniment ²⁾ — că în mai puţin de zece ani se va efectua o schimbare fundamentală în opinia publică a Românilor din Ardeal în ceea ce priveşte soc. »Junimea« din Iaşi? Cine ar fi crezut că ortografia fonetică va dobândi dreptul de cetăţenie în Ardeal? Cine ar fi putut presupune că nu mai departe decât în 1882 soc. »România Jună« din Viena va aprinde tămâie pe altarul literaturii române pentru meritele »Junimei«, prin organele tinerilor ardeleni I. T. Mera, S. Haliţa, I. C. Panţu, S. S. Albin, N. Popovici şi alţii, cu ocazia unei aniversări a »Convorbirilor Literare«?

Familia doctorului I. T. Mera, după toate probabilităţile, este originară din Moldova. Ion Slavici constatasese că o imigraţiune de Moldoveni a avut loc la Şiria, în special din jud. Neamţ, pe vremea domniei lui Grigorie Vodă Ghica. ³⁾ Dacă s'ar considera numele de familie al Şirienilor drept un criteriu pentru stabilirea locului lor de baştină, familia Mera ar fi venit atunci din jud. Putna, unde se află şi azi localitatea Mera. ⁴⁾

Data precisă a naşterii lui I. T. Mera nu o cunoaştem încă. Se pare însă că povestitorul s'a născut în anul 1861. Tatăl său a fost preot ortodox în Şiria şi se numea Atanasie Mera.

Şcoala secundară a făcut-o I. T. Mera la Timişoara şi la Braşov, iar studiile universitare la Viena. ⁵⁾

După terminarea facultăţii de medicină, s'a stabilit la Carlsbad, devenind unul dintre cei mai renumiţi medici ai staţiunii balneare

Dr. I. T. Mera, fiind un călător pasionat, a vizitat aproape toate ţările din Europa. Cunoştea şi vorbea în total şapte limbi: româneşte, franţuzeşte, italieneşte, englezeşte, ungureşte, sârbeşte şi nemţeşte.

Activitatea literară şi-a început-o la Familia din Oradea, colaborând ulterior la Convorbiri Literare şi la Tribuna din Arad. Basmele publicate în diferite reviste le-a adunat într'un volum, apărut la 1906 în editura Minerva, sub titlul: »Din lumea basmelor«. În 1911 P. S. S. Roman R. Ciorogariu, una din

²⁾ Conv. Lit. XXV, 223.

³⁾ Lumea prin care am trecut, pag 7-8.

⁴⁾ Enciclopedia Română, vol. III, pag. 249.

⁵⁾ Datele biografice le luăm din: Roman R. Ciorogariu op. cit. Tribuna (Arad) XIII, 173-177 şi Luceafărul din 1909, no. 18.

¹⁾ Roman R. Ciorogariu în »Cuvânt înainte« la cartea lui I. T. Mera, intitulată: »Din ţări străine«.

marile figuri arădane în viață, a dat la tipar impresiile de călătorie și cronicile plastice ale lui I. T. Mera, înmănunchindu-le sub titlul: »Din țări străine«. Dela doctorul I. T. Mera ne-a rămas printre altele și o lucrare de specialitate: Lithiașa biliară și apele de Carlsbad. Este locul să amintim aici, că știința medicală nu i-a alterat lui I. T. Mera convingerile câștigate în casa părintească din Siria. Credința, dragostea și nădejdea — scria el undeva 6) — sunt cele mai nobile însușiri ale inimii omenești, care deosebesc pe om de celelalte ființe și omul va fi om numai până atunci până va păstra în inima sa aceste scântei din divinitate și până ce va avea tăria morală să-și dea ultima bucatură de pâine flămândului și să-și sacrifice chiar viața pentru fratele său.

Dr. I. T. Mera s'a stins din viață la 11/24 August 1909, în Viena, după ce și-a supus pentru a treia oară cancerul dela gât la operație. A fost înmormântat la Siria, în ziua de Sfta Mărie, cu o ceremonie deosebită. 7). »Adunatu-s'au toți, dela Vlădică până la opincă, la Siria-pomenește într'un loc P. S. S. R. R. Ciorogariu-ca să dea cinstea din urmă celui ce numai cinste a adus neamului său ... Numele doctorului Mera este scris cu litere de aur în anele tuturor așezămintelor noastre culturale — spunea P. S. S. Episcopul de azi al Orăzii, la mormântul povestitorului sirian. Unde a fost vorba de jertfă pentru binele obștesc, acolo era și dr. Mera cu mâna sa cea darnică. N'a fost însă numai vistiernicul culturii ci a fost și apostolul ei. Precum alina adună mierea pentru coșnița sa, așa a adunat dr. Mera mierea culturii europene și a îmbrăcat-o în haina nevinovăției, scriind pentru copii: »Din lumea basmelor«, iar pentru juni și bătrâni zugrăvind tablourile culturii europene și filozofia vieții românești. El și-a asigurat loc de onoare în literatura noastră. A voit însă să cuprindă toată mărirea, toată fericirea, să urce culmi cari nu sunt date omului să le ajungă aci pe pământ. Nici nu le-a putut urca. S'a prăbușit chiar când era să-și pună piciorul pe acele culmi. Ce n'a putut însă ajunge aci pe pământ, a ajuns după moarte. Iată monumentul viu ce și l-a ridicat prin fundațiunea sa 8)., menită să crească din ea tinerii români din întreaga mitropolie la studii academice. Iată culmea mării și fericirii ce n'a putut-o ajunge aci pe pământ.«

Moartea prematură a doctorului Mera, urmat în mormânt după un scurt interval de prietenul său de joacă Ion Russu Șirianu, a cauzat regrete unanime în publicistica românească. »Luceafărul« scria cu acel prilej următoarele rânduri: »Unul dintre cei mai

6) Familia XXVI, 47.

7) În necrolog figurează următoarele rudeni: v. d. Elena Mera mamă, v. d. Draghina Secula născ. Mera soră.

8) Prin testamentul său, I. T. Mera a pus bazele unei fundațiuni de peste 80.000 coroane, cu scopul de fi ajutați studenții universitari români.

distinși medici români 9)., iubit de toți cei ce-l cunoșteau, atât pentru înaltele lui calități sufletești, cât și pentru sentimentele lui românești, medicul din Carlsbad dr. I. T. Mera a murit subit în Viena.

Dr. I. T. Mera a fost și un apreciat scriitor ale cărui lucrări, povești și basme, mai ales erau citite cu mult interes. Volumul său »Din lumea basmelor« i-a câștigat un loc de cinste în literatura românească.«

Scrisul lui I. T. Mera prezintă, în bună parte, și azi o valoare. Basmele sale îndeosebi, scrise într'o limbă fluentă, în acea românească din Siria de care face lucruri noi în cronicile nuvelist Ion Slavici, pot fi citite și acum cu multă plăcere. Eroii povestitorului Mera: Crăișorul șerpilor, Impărăteasa furată, Fata de împărat cu stea în frunte, etc. urzesc un fond de natura aceluia ce se află în toate lucrările povestitorilor noștri.

Nu sunt lipsite de interes nici impresiile de călătorie ale lui I. T. Mera și nici cronicile sale plastice, publicate — după cum am amintit — de P. S. S. Ciorogariu într'un volum. Fără să aducă ceva lucruri noi în cronicile sale de artă plastică, ele abundă în informațiuni cu privire la realizările artistice ale marilor pictori și sculptori ai Renașterii. »Din țări străine« constituie un bun îndrumător pentru cei începători în ale istoriei artelor.

Din cuprinsul impresiilor de călătorie ale lui I. T. Mera se desprinde o notă de pesimism și un sentiment de mare admirație pentru natură.

»Eu am fost totdeauna, mărturisește dânsul într'o descriere a insulei Capri, mare admirator al naturii și mi-a plăcut să mă extasiez în privirea unui șir de munți cu vârful ascunse în nori, de vraja codrului și de poezia câmpiei, de farmecul unei seri de vară luminată de razele lunii; dar nimic, nimic nu se poate compara cu frumusețea și maiestatea mării. Marea este iubita mea prea adorată, ea este dorul cel mai nepotolit al vieții mele și de toate, toate m'ăși putea sătura, dar de a privi marea niciodată.

Și de multe ori am stat ceasuri întregi pe coasta pietroasă dinspre Sud a insulei, pierdut în contemplarea nemărginirii ce o oferă suprafața întinsă a oceanului. De acolo privirea putea să rătăcească până pe coastele Sardiniei, până în Sicilia și peste Marea Mediterană până la litoralul Africii și putea să rătăcească mai departe până în infinit.

Nimic nu îți clarifică mai bine conștiința ființei tale omenești decât privirea mării. În fața ei sufletul poate să țese înălțe în nemărginirea gândirii, dar tot în fața ei vei simți nemernicia puterii tale de pigmeu. Și acolo de-

9) După moartea lui Mera locul său de medic la Carlsbad a fost ocupat de dl dr. Al. Vaida Voevod (Tribuna XIII, 188).

parte, departe unde se atinge linia nesfârșită a orizontului cu vineția văzduhului, acolo do-rești să îți pătrundă privirea, să vadă dacă nu există o altă lume, mai scutită de dureri și de toate mizeriile vieții omenești...« 10).

Evident este greu de precizat, cari au fost cauzele nemulțumirii de viață a lui I. T. Mera. Această nemulțumire și-a manifestat-o dealtfel încă din tinerețe. »Posomorâtă ca această zi de ploaie ești și tu sârmană inima mea, se mângăia Mera prin anul 1887. Ai căutat în această lume idealuri, ai iubit și ai iubit chiar pe aceia cari cu răutate s'au apropiat de tine — și din toate ce ți-a rămas? O desamăgire plină de amărăciune... Unde este viitorul falnic ce-l căutam în tinerețele mele, unde este lumea, unde sunt oamenii pe care credeam a-i întâlni în această viață?...« 11).

Și cu toate acestea I. T. Mera a avut clipe de fericire în viață. Conerescut cu glia din Șiria, el și-a trăit intens copilăria, purtându-i dorul în larg de lume.

Socotim că cu nimic nu s'ar putea încheia mai potrivit evocarea amintirii doctorului I. T. Mera decât cu acest imn de slavă închinat comunei sale natale:

¹⁰⁾ Din țări străine, pag. 125.

¹¹⁾ Familia XXVI, 28.

»Podgorie frumoasă, exclamă dânsul, leagănul vieții mele, Șirie iubită, fii binecuvântată acum și întotdeauna!

Pe pământul tău au văzut ochii mei razele soarelui, pe pământul tău am petrecut frumoasa și nevinovata mea copilărie, tu ai fost martora zilelor mele de adevărată fericire și de tine sunt legate cele mai frumoase amintiri ale tinerei mele vieți. 12).

Și frumoasă ca acele amintiri ești și tu, scumpa mea podgorie!

Cel puțin mie unuia îmi ești mai dragă decât poeticele regiuni ale Elveției și decât primăvăraticele câmpuri ale Ardealului.

Vârfurile dealurilor tale sunt acoperite cu o pădure veselă și verde, ca o frunte blândă cu o cunună de imortale; în văile tale curg pâraie cu cea mai limpede și mai răcoritoare apă; pe fânețele tale pasc vesele și blânde turme de oi... iar dintre frunze surăde strugurele, încălzit de raza soarelui de toamnă... Noi, podgorenii, binecuvântăm cu toții pământul tău, comoara prețioasă ce a ascuns Dumnezeu în sânul tău, scumpă podgorie!« 13).

OCTAVIAN LUPAȘ.

¹²⁾ Scria în 1888.

¹³⁾ Familia XXVI, 28.

Placă de Gramofon.

*Din depărtare Rușii, lin
Porniră'n jos, trăgând de șlep,
Cu-un tânguît ușor încep
Cântare arsă de suspin.*

*Dar cum 'și-adapă ochii'n rău
In valuri libere și largi
Zmucește ceata de iobagi
Un clocot vajnic, fără frâu...*

*Peste infimul tânguît
Parcă-un văzduh se prăbuși
Un tunet se deslănțui
Din glasul surd și obosit!...*

*Abia pe vânt mai vine lin
(Trag iar de șlep, cei ce l'au spus)
Și tace trist, sufletul rus
Inmormântat într'un suspin.*

*In disc o lume s'a aprins
Și joacă sârbă vâlvătăi
Dispar palate prin văpăi
Și urlă lung, cei ce-au învins.*

*Cu piept masiv de bolovan,
Se profilează un mujic
Pe-un cer, însângerat și mic —
Și coasa morții și-un ciocan.*

*Dar parcă larma s'a rărit...
Și „Cântecul luntrașilor“
E iarăși al ocnașilor
Ce l-a-nceput l'am auzit.*

POMPILIU BARBU.

O pagină din istoria Ardealului contemporan.

† TRIBUNUL DR. AMOS FRÂNCU.

În noaptea de joi spre vineri 3 Nov. 1933 s'a stins în Cluj acea ce-a fost Dr. Amos Frâncu, tribunul Moților, — ultimul întârziat romantic al splendidei generații ardeleni crescute în spiritul protestatar al revoluției dela 1848. Tragismul vieții lui este acela al lui Avram Iancu. Linia dreaptă care ucide.

Născut în Baia de Criș, capitala vechiului Zărand, la anul 1865, Amos a fost unicul copil al lui Ioan Frâncu, vicecomite al jud. Zărand și frate cu Amos Frâncu, tribunul dela 1848. A studiat liceul în Sibiu și dreptul în Budapesta, unde pentru calitățile sale distinse a fost promovat doctor »sub auspiciis regis« și dăruit de împărat cu un inel cu briliante. Își completează apoi studiile în Paris.

S'a specializat apoi în procesele politice-naționale. Om de vaste cunoștințe juridice și istorice, vorbind la perfecție patru limbi, de o înfățișare impunătoare și de o vervă extraordinară, dr. Amos Frâncu deveni cel mai temut adversar al procurorilor unguri, cari uluiți de pledoariile și ripostele lui geniale nu nuteau să-și ascundă admirația, exclamând: »Ce, păcat că e Român!«

DR. A. FRANCU ȘI PROCESUL MEMORANDULUI, LA 1894.

Reprezentanții Românilor ardeleni prezintă în anul 1893 Curții din Viena un memoriu în care expun situația politică insuportabilă a neamului românesc de sub oblăduirea coroanei Sf. Ștefan. Împăratul refuză să primească deputația și memoriul prezentat cabinetului, le fu restituit în plicul nedescăcut. Comitetul partidului național publică Memorandumul, pentru care faptă fură trași înaintea curții cu jurați din Cluj.

Senzaționalul proces, susținut în secret de curând înființata Ligă Culturală din București, dură întreaga lună Mai a anului 1894 și servi un strălucit prilej de afirmare măiestrului dr. Amos Frâncu, în vârsta abia de 28 ani pe atunci.

Frâncu a înțeles că în fața juraților unguri șoveni, fără compromisuri umiltoare pentru națiune, nu se va putea obține achitarea inculpaților.

Procesul Memorandumului a avut un răsunet european. Se debătea procesul nostru milenar cu Ungurii.

Speriați de proporțiile agitației, Ungurii ar fi fost dispuși să atenueze pedepsele cu prețul unor capitulări.

Frâncu, susținea însă demnitatea națională mai presus de toate, care cere jertfă. Conflictul izbucni la pronunțarea sentinței, care fu din cale afară severă. Ne mai putându-se stăpâni, atunci, o doamnă, soția unui osândit se năpusti asupra lui Frâncu, injurându-l:

— Bată-te Dumnezeu, să te bată, Frâncule, eu te-am angajat să-mi aperi bărbatul și tu mi l-ai trimis la pușcărie!

— Da, Doamnă, și l-am trimis la pușcărie, dar în același timp și l-am înscris în istoria Neamului! — fu răspunsul prompt.

Dr. Amos Frâncu a avut să înfrunte întreaga viață dușmăniile atrase prin intransigența sa națională, linia dreaptă a crezului său.

Dr. Amos Frâncu n'a întemeiat familie. Familia lui a fost Națiunea, participând la toate manifestările ei politice, culturale și economice. Copiii lui au fost generațiile de studenți români, perindați pe la universitatea din Cluj, pe cari în iniția în istoria luptelor Ardealului, pregătindu-i pentru marea zi a dreptății în care credea cu îndărătnicia vizionarului inspirat. »Drept ca moartea!« și »Credeti numai!« — erau cuvintele lui devenite stereotipe.

DR. AMOS FRANCU ÎN REV. DELA 1918.

Ca să scape de prezenta lui primejdioasă, la vârsta de 50 ani. Ungurii l-au înrolat și trimis ca simplu soldat la un regiment în Praga. Când, în toamna anului 1918, Imperiul Habsburgilor se prăbușea în revoluție, dr. Amos Frâncu se găsi cel dintâi pe poziție. Intinerit de perspectivele făgăduitei, figura lui ia înfățișarea marilor iluminați. Disprețuind moartea de orice clipă, deacolo din cetățuia Clujului șovin, înșesat de trupe săcuiești fanatizate, la 28 Octomvrie 1918, lansează celebrul »Manifest către Români din munții Apuseni și Zărand«, organizând Consiliul Național și legiuni pentru pregătirea înțrării armatei române și preluarea imperiului.

Câtă ușurare aduce ofițerilor și soldaților noștri următorul comunicat, apărut în ziarul budapestan »Az Est« din 2 Nov. 1918: Guvernul ungar la intervenția dlui avocat Dr. Amos Frâncu din Cluj a admis ca ofițerii și soldații de naționalitate ne-maghiară să depună jurământ Sfatului Național pe care și-l aleg!»

LINIA DREAPTĂ CARE UCIDE.

Dr. Amos Frâncu a primit cavalereste mânușă ce i se arunca, iar lumea grăbită să apuce cât mai mult dela ospățul Unirii, n'a prea observat gestul adecuat altor vremuri.

Astfel, dr. Amos Frâncu n'a făcut parte din Consiliul Dirigent. N'a fost nici măcar deputat al Adunării Naționale. Nici mai târziu ministru. Și n'a avut pieptul acoperit cu decorații. A fost doar deputat și senator în câteva sesiuni, ales de Moții lui iubiți, cărora si-a consacrat întreaga activitate până în ultima clipă a vieții.

A murit sărac lipit pământului.

Prof. Traian Mager.

PILSUDSKI.

de IULIAN TUWIM.

*Ei știu c'are stufoase sprâncene și mustășile 'n jos
și că nu poartă chipiu ca ceilalți . . .
auzit-au că-i plac vorbele tari
și c'are trăgădate accente litvane — și toane . . .*

*Mai știu că nu s'atinge de bani. Și-asta le place . . .
deaceea simt o frică prostească și-o cinste neghioabă . . .
că'n prăvălia din colț la socotelile'n groși
Îl iscodesc cu inima lor cum și-ar iscodi propriile buzunare
Cînd trece 'n haină-albastră, înourat, în auto, prin oraș,
tîrînd trena cenușie a legendei în urma-i
toși îl privesc simțînd fiori străbătîndu-i,
ecouri înăbușite ale unei cumplite porunci.*

*Glasuri vrute veșnic printr'o amară tăcere
sau uneori prin aspre cuvinte zvîrlite drept în față,
încît stigătul acesta ar putea da aripi pietrelor, —
dar nu lor . . . el știe și strașnic fine minte . . .*

*Și-aici cresc, cresc uriașe strădanii,
adevărul care nu se'nchide 'n ordine de regiment,
în nici un soi de legi, de decrete, în nici un cuvînt omenesc,
numai doar în suferință : „măreție, care ți-e numele ?”*

*Cînd a ieșit în uliță, cînd se cutremura totul,
cînd pentru acest adevăr băteau tunurile și inimile,
au vrut să-l aibă, din nou, „zilnic”, în rate, de plată,
în paragrate vrînd să măsoare-al libertății uragan . . .*

*Și-l vor măsura mereu pentru ca nicicînd să nu-i știe măsura,
șoptînd prin unghere uimirea și dezamăgirea . . .
și-n iubirea-i ursuză n'or crede niciodată . . .
cînd prin Polonia trece în mersu-i singuratic . . .*

*Numai odată în noaptea-i de muncă și veghe, sub geamu-i,
a oftat totul un ostaș sînd de pază . . .
ca un copil plîngea 'ngăimînd ostașul :
o, la ce te sbuciumi și suferi astî pentru noi, Căpitane !? . . .*

În romînește de A. Cotruș.

CRONICA-ECONOMICĂ.

Punctualitate și credit,

Omenirea în general, n'ar putea fi acuzată — Doamne ferește — că suferă pe urma unui prea mare exces de punctualitate! Din contră, cu și fără ocazii, dacă numai s-a putut, fiecare și-a imaginat planuri de-a trage »chiulul« termenului »fix«. Odată înfăptuită născocirea, răul a încolțit, pentruca mai târziu cineva ajuns la discreția lui, să nu scape prilejul unei noi și strașnice întârzieri. De această me-teahună suferă deopotrivă ambele sexe, în mod egal și fără justificări creatoare de circumstanțe atenuante. Ceva mai mult, cu cât ocupă cineva în erarhia actuală — așa cum o știm cu toții — un loc mai important, cu atât se simte îndreptățit, parcă, a întârzia dela datorie!

Și, dacă urmărim mai deaproape aspectele luate de acest fenomen, ajungem la constatarea că, actul în sine al întârzierii, caracterizează nu numai preocupările de moment ale individului, ci și tot restul său trecut, cu vizibilă trăsătură de continuare în viitor. Cât privește nerespectarea timpului fixat, ori recunoscut prin promisiune, nu există scuze.

O conferință fixată pentru un timp oarecare, începe cu o jumătate de oră, ba cu o oră chiar mai târziu; fie că publicul n-a fost prezent, fie e-a'ntârziat conferențiarul. Și, dacă mai amintim și faptul intrării în sală în chiar timpul spectacolului, din tot ce-am auzit ne rămâne un pronunțat ecou de neîncredere, fără a-l putea și preciza în sarcina cui!

Nu odată afișe enorme, anunță începutul reprezentației cu literele de tipar cele mai pronunțate. Ce rezultă de-aci!? Sau publicul din urbea cutare are la activul său un slab certificat de punctualitate; sau că trupa X și-a făcut o anumită faimă prin întârzieri cronice la începerea spectacolelor. Și 'ntrun caz și 'n altul, încrederea reciprică a fost anulată până acolo, încât s-a simțit nevoia inserării punctualității, chiar pe afișe!...

Dar toate acestea ar putea fi considerate doar punctualități de decor, cari — după cum am spus mai sus — costă impresii nu prea plăcute și numai rare ori și bani!

Sunt însă înrâzierile ce se fac, fie în instituțiile statului, fie în întreprinderile particu-

lare, cari sunt numai costisitoare, echivalând nu rare ori cu sume de milioane. E caracteristică însăși diagrama funcționării aparatului administrativ, dela șef până la cel din urmă portar, care tinde a se permanentiza, legiferată chiar de pasivitatea mulțimei, mereu în așteptare; temându-se că orice apostrofă la adresa autorității, să nu fie interpretată, contrar intențiilor ei!

Deasemeni în întreprinderile particulare, — acolo pe ogorul muncii, unde fiecare rol și rost e bine determinat — cea mai mică întârziere e scump plătită și adesea ori deadreptul fatală! — Imprejurările impun o încredere și punctualitate reciprocă și, poate că, niciodată și nicăeri nu se potrivește mai bine ca acum și aici dictonul: »Unul pentru toți și toți pentru unul!«

Ori cum, dat fiind împrejurările vitrige pe cari le străbatem azi, starea faptică a momentului, cere ca prezența la datorie să fie cât mai reală și mai ales la timpul necesar. Nimeni nu poate invoca scuze de ordin sentimental; situația fiind de așa manieră că, omul trebuie să joace permanent rolul bristurului, în vederea unor intervenții impuse de moment.

Tot astfel cum activitatea omului — remarcabilă prin fapte care-l înalță — e remarcată de istorie pentru posteritate; tot așa respectarea punctualității astăzi, este chemată să inspire încrederea tuturor în legătură cu acțiunile momentane, cari se cer deasemenea respectate; cinstind deopotrivă omul, locul și darul brațelor înfăptuite de el. O punctualitate repetată zi de zi, întru împlinirea numai și numai a datoriei, chiar până la diferența de secunde, este exclus să nu atragă, încet dar sigur, încrederea tuturor în imediată legătură cu autorul ei; dacă bineînțeles omul este normal și fapta, cuprinzătoare de logică. Și tot numai punctualitatea este aceia care poate singură anula impresii de moment, nu din cele laudabile, ca apoi, un nou val și unic de încredere reciprocă, să-și facă loc, pentru a întovărăși mai departe greutățile momentului, spre izbândă.

Punctualitatea: în sine este însă, o poliță

ce se cere reînnoită permanent de încredere; și pentru a o respecta, înseamnă să îți impui cel puțin imaginativ îndatoriri care evoluiează prompt, numai cu prezența individului să fie sigură într-un anumit loc și la timp fix. Însăși marele Edison, pentru a-și controla punctualitatea la serviciu — el celebrul inventator — introducea fișa de prezență în orologiu, ca orșicare muncitor, zi de zi, până la adânci bătrânețe.

Cum până mai ieri, încrederea reciprocă a factorilor în viața de fiecă zi, era susținută de capital, golul lăsat printr-o întârziere, se putea acoperi cu bani, fiind posibilități. Astăzi când nu mai este nici capital, nici credit și pentru a evidenția strânsa legătură de unire ce există între acești doi factori, suntem nevoiți să spunem că, acum nu sunt bani, din lipsă de credit, și viciversa; ba chiar adăogăm că, dacă ar fi credit, imediat capitalul ce se tezaurează fără rost în detrimentul nostru al tuturor, ar ieși la iveală.

Natural că lipsa de credit este prea mare, ca o ameliorare să fie apreciabilă momentan; nu e însă mai puțin adevărat că, treptat, pătrunși de convingerea că odată și odată — tot numai prin reîntronarea creditului — vom putea face față situației, fiecare va lucra într-o direcție bine fixată, ca acest deziderat, să fie atins cât mai repede posibil.

Astăzi când capitalul s-a furișat în ascunzișuri neprecizabile; când, cu foarte mari sforțări se poate face uz de avantajile lui, e bine să fie căutate toate căile care tind spre captarea lui. Iar fiindcă a fi punctual totdeauna când împrejurările în mod normal îți permit, — este deopotrivă: onest, practic și necostisitor — n-avem decât să inspirăm încredere prin punctualitatea noastră, oricând ni se cere, spre binele tuturor.

Căci atâta vreme cât ființele înzestrate cu facultatea puterii de gândire, se nasc și mor la date fixe, au datoria să și viețuiească la fel.

Ionel Filipaș.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SFÂRȘIT DE AN

*Pe potecuță pașii nu mai duc elan
Dece să urci spre cimitir de frunze . . .
Trecu, se veșteji și acest an!*

*Pe țârm de unde turburi, te oprisi . . .
Din stropi stingheri din ploaia ce-o să'nceapă
Și cad pe putredul frunziș
Uitat de cântărețe și de stele . . .*

*Așa-i și viața ta, cași acele
Sfârșite vreascuri, ce se duc pe apă.*

POMPILIU BARBU.

„Elita” de mâine.

Ochii verzui, cu puncte negre, ai domnișoarei Estera au prins flacări. Se învârt, se răsucesc nervoși în orbite și frământă bieții mușchiuleți, dintre sprincene, de nu-ți mai dau răgaz să le ghicești gândul: tristeță, veselie sau griji...

Intr-un colț al sălii, alți ochi tot verzui cu puncte negre, se strâng de-asupra nasului corioat și urmăresc atenți svârcolirele piciorușilor domnișoarei Estera. Sunt ochii sbârciți ai bătrânului Iakob Feigelbaum, tatăl.

Fieică și tată, trăesc emoții de rară intensitate. Estera, domnișoara conducătoare a »celei mai moderne grădiniți-particulare pentru copii de elită«, din orașul ardelean, își încheie »anul școlar« și peste câteva clipe va proba în fața părinților și notabilităților, cari cinstesc cu prezența lor această serbare, pricipseala pruncilor, cari au frecventat »grădinița«.

Și nu-i puțin lucru o astfel de serbare. Știa doar tot orașul, că se găsesc aci vlăstarele celor mai distinse familii din cuprinsul lui, tinerețea sortită să alcătuiască mâine »aristocrația națională« a acestui municipiu din România Mare.

Bătrânul Feigelbaum este profund emoționat... îl copleșesc amintirile. O lacrimă i se furișează în colțul ochiului... O vede pe Estera păpușă mică, fetiță de șapte ani... A trebuit să pornească cu Rașela și cu fetița în brațele lui, în miez de noapte, din depărtata Galitiie, urmăriți de goana cazacilor!... Ani trecură de-atunci. Rașela se încălzește acum în sânul lui Avraam, iar Estera a făcut și ceva școală... vre-o două, trei clase de liceu. A plecat apoi în lume, în tovărășia unui derbedeu, cu gând să se facă actriță de cinema. Și a rătăcit fără noroc, căci Iehova nu-i hărăzise darurile feței și glasului, cerute împărăteselor ceranului. Ba o mai și părăsise ticălosul... iar bietul Feigelbaum, albit de necazuri și foame, își agonisea traiul la colțuri de uliți, vânzând cutii de chibrituri...

Dar iată că Estera se întoarce din cele îndepărtate țări... și nu-i fată proastă. Dintr-o dragoste cu cântec »sunător«, i se pripășiseră în ciorapii de mătăasă câteva miișoare de lei. Ba i-a mai dat și Iehiva un gând fericit. Cine putea ști pe unde-a rătăcit și ce anume a făcut pe-acolo!?... Nintică reclamă și... are

Iehova milă grijea celor credincioși. După câteva zile toate ziarele ungurești, scrise de măestrelle condee ale genialilor fii ai lui Izrael, au țipat pe toate tonurile marele eveniment: o școală nouă, o grădiniță de copii, pe baza celor mai moderne principii pedagogice occidentale: școală rezervată exclusiv vlăstarelor de elită ale orașului și... mai știu eu câte toate minunății. Informația repetată stăruitor, zi de zi, și-a avut efectul dorit. Mai ales titlul »grădinița copiilor din societatea de elită a orașului«. Veneau copii droac, bineînțeleș aduși de simandicoșii lor părinți. Erau copii de toate neamurile, de toată legea, că doar cine avea să facă deosebire de neam și lege, când era doar vorba de »elită«...

Așa a ajuns domnișoara Estera profesoară occidentală și conducătoare grădiniței particulare de copii ai elitei orașenești, iar bietul Feigelbaum, tatăl, își scarpină fericit astăzi comoara perciunilor roșcați, unica și cea mai nostalgică pomenire a îndepărtatelor meleaguri galițiene. Privirea lui se așterne bucuroasă pe întinsul șirurilor de bănci, cari gem sub greutatea cucoanelor și domnilor de toate neamurile. elita orașului.

Un clinchet de clopoțel, o cortină se ridică greoaie în aplauzile părinților, nerăbdători să admire arta odraslelor... apoi domnișoara Estera. Purpurie, sub emoția clipei și tracului inerent oricărui debut, rostește o cuvântare... bineînțeleș în limba consacrată drept aristocrată pe meleagurile »stăpanite vremelnice de valahii«, foști iobagi, limba ungurească. Și-apoi programul.

O fetiță mărunță, cu pistrui pe obraz și piciorușile carne, spune un vers. Hăinuța ei sbiară în cele mai orbitoare mătășuri. Sbiară și gurița ei, mulțimea nu o înspăimântă. Câteva secunde, un vers scurt și ropotul de aplauze cutremură sala. Un uriaș buchet de flori, o cutie mare de bomboane și un micos nume »Rozica« răsună pe buzele fericite ale unei cucoane, cu nas din cale afară de corioat.

Iar se ridică cortina și un copilaș firav și puțin nătăng înghite rimele unui vers românesc. Câteva plauze reci, de politeță, găsește un strop de recunoștință în ochii preacinstitei doamne și stimatului Moiaș Proțap, funcționar superior de stat...

Și iarăși Rozica... iar flori, iar bomboane, iar ropote de aplauze.

S-a făcut liniște. Doi băeți, voinici și îndrăzneți, se războesc într-un dialog unguresc. Ianci, unghur de baștină (fiul lui... Garassy, alias Stern), își bate pieptul răstindu-se aprig la Hanzi, un șvăbuț grăsuț, odrasla profesorului Schuster.

Și iar Rozica iar aplauze, iar flori, iar bomboane...

Vecinul meu, răutăcios, îmi descoperă că Rozica e fetița domnului de colo... domnul Herskovits, perceptor la Administrația financiară, iar florile, bomboanele, mătăsurile sunt mărturia celei mai firești iubiri părintești...

Ii dă mâna... are doar salariu... vre-o 2500 lei lunar!

Au fost și alte puncte. Milly, bobocelul domnului avocat Dr. (cu D. mare) Tartunea, șeful județean al unui partid politic; Gustică, băiatul preacucerului părinte Grozăveanu; Titi, nădejdea bătrânețelor unui ofițer superior, de proveniență austriacă, (astăzi foarte înflăcărat și vajnic român) și în sfârșit alții mulți: Ștruli, Ianci, Hanzi și de toate soiurile...

Vecinului meu îi torăie gura ca la o meliță. Și-a găsit să mă îmbiete cu apă rece... că »iată până unde merge lipsa de conștiință națională«..., că »îngâmfarea și prostia — surori — îi face pe oamenii aceștia să nesocotească tot ce ar trebui să le fie sfânt«... că, »încredințează creșterea pruncilor pe seama unui jidoafce, fără școală, numai de dragul de-a se arăta altfel decât toată lumea«... că, ...dar nici eu nu știu câte năzbatii nu mi-a sușotit în urechi, vecinul meu!

Ce să mai spun!... serbarea a reușit de minune. Părinții își îmbrățișeau copii, se felicitau între ei, își zâmbiau și erau fericiți. Încântați de vrednicia odraslelor își uitaseră de

necazurile lumii. Se topiseră toate frământările, cari învrăjesc pe oameni; despărțindu-i în tabere și clii, pe simple chestiuni de legi, limbi și alte năzdrăvăni...

Vorbeau oamenii acuma o singură limbă, desigur cea ungurescă și se întreceau în vorba mieroasă și de laudă reciprocă. Cea mai deplină frățâitate, că mi-am și spus în gând »minunate sunt lucrurile Tale, Doamne și vrednică de laudă este domnișoara Estera; fiica bătrânului Iakob Feigelbaum, care a știut să împlinească ceea ce Liga Națiunilor și toată truda savanților lumii, n-a putut împlini!«

Afară picurau stropi de ploaie. Sub streșina edificiului, doi băieți mărunți, prunci de moți, de vârsta vrednicilor copilași din »grădina de copii« așteptau smeriți și umili să-și oprească văzduhul stropii... ca să pornească iarăși în lungul străzilor, să-și strige marfa, pentru agonisirea banului trebuincios unei coji de pâine. Erau sdrențoși, desculți, piperniciți și palizi, iar de umeri le arârnau desagi goi, cercuri și ciubăruțe mici de brad...

O umbră se abătu peste poarta edificiului, furând hoțeste veselie fetelor celor cari ieșeau dela serbare. Era prea respingătoare priveliștea de dincolo de porți, față de impresiile calde, lăsate de serbare în sufletele lor. O doamnă, elegantă și cu rară măiestrie vopsită pe obraji, își smuci nervoasă fetița spre sân, ca nu cumva să-și murdărească hăinuța de mătasă în atingere cu sdrențele cerșetorilor!

— »Mereți la muncă, moi, nu cerșit la strada«, spuse aspru și necruțător, domnul perceptor de stat Herskovits, fericitul părinte al micuței Rozica, al cărui căpușor abia de se mai zărea din grămada florilor și cutiilor de bomboane.

N. Popovici.

CRONICA PRIMATA

*Alegeri! ... iar alegeri! ... O catastrofă'n plus
Venită peste alea, care mai ieri s'au dus!*

O catastrofă nouă și totuși așteptată...

(Dela o vreme'ncoace, pe an, ne vine-odată)

...Plecat-a domnul Vaida, u'ntregu anturaj,

C-au tresărit toți popii ... uniți cu el din Blaj!

Măhnit din cale-afară era bietul Virgil,

Iar Tilea-și scobea nasul, ca oricare copil! ...

L-am auzit pe Mirto, cu-un foarte scăzut glas:

»De-ași mai fi fost ministru, măcar un singur...

[ceas!«

D. Gusti, prins de figuri, pe Andrei îl do-

[jenea.

Și parcă aiura:

»Andrei, cine mă puse de tine să am parte,

Când 'eu, ministrul cărții, n'am scris măcar o

[carte!«

Plecat-a domnul Vaida, lăsând un trist decor!

Plâneau parlamentarii, că de-acum nu mai vor

Călători pe gratis, ca un bagaj uitat

Pe plasă, în vagoane de tren accelerat!

A plâns chiar Câmpulungul cu'ntregul lui venin,

Și-a hohotit sălbatic ceva la ... Bădăcin!

Doar singur domnul Iorga filozofa în barbă;

»Ce-or face'n câmpuri, Doamne, atâția boi,

[când iarbă

Nu e decât de poftă!« ... Dar roata se'nvâr-

[tește

Și când o crezi mai bună, de-odată îți plesnește

Și te trezești nimica, sau cam așa ceva!

...Căzut-a domnul Vaida și hop altă belea:

Cu Duca'n cap! ... Cu Duca, pe care l-a dorit

Zic unii, țara! ... alții, că ne-a fost poruncit

Din sferele oculte! ... Socot că-i o eroare

Când cineva mai crede, că pus-u-s-a'ntrebare

Măcar odată țării, pe cine ar dori

Să o conducă! ... Dacă minunea ar veni

Cunosc răspunsul țării! »Pe nimeni!... că și-așa

Noi vrem întotdeauna, ce un guvern nu vrea!«

Șt-are dreptate țara, căci ce mai tura-vura,

Exemple ne dă până chiar și literatura!

Degeaba cetitorii susțin că-Arghezi nu-i

Nimic din ce se spune, că vine dunmealui

X, criticul și zice: »Arghezi-i scriitorul,

Care-a'ndrăsnit să și schimbe stiloul cu toporul,

Dând strofei ritm sălbatic și prezei un miros

Cu-accent de... vorba aia!« (»Arghezi-i un

[porcos!«

Ecou dă cetitorul) ... Darde vorbim de scenă —

Când vezi pe coana Mița jucând, »Manon«,

[migrână

Te-apucă și ea ... joacă! și-un critic iscălește:

»Cât a iubit, și astăzi ne-arată că inbește

Cu-aceiași tinereță, mereu improspătată!«

(Ce vrei să fii azi, lele, ai fost poate odată!)

Alegeri! ... iar alegeri! ... iar vorbe răsuflete,

Iar alte exelențe, iar urnele furate! ...

Iar apostrofe'n centru, cu-accent de mahalale!

Iar muncă grea pe doctori ... acasă și'n spitale..

Și-apoi, la urma urmei, ce-o să ne pese nouă

Că iese sau nu Duca!? ... Opt și cu-a brânzei

[nouă!

PAN.

CĂRȚI — REVISTE

Ionel Teodoranu:

„GOLIA“

(roman) »Cartea Românească« 2 volume..
120 lei...

Apariția unui nou roman de Ionel Teodoreanu a fost totdeauna așteptată cu mult interes, mai ales de adolescenții cititorilor literaturii românești. Pentru că d. Ionel Teodoreanu este în primul rând un poet al adolescenței. Sau numai poet, pentru că a fi poet înseamnă un suflet ce rămâne veșnic adolescent.

Dar d. Teodoreanu mai e și moldovean și încă un moldovean de cea mai pură esență. Poate e unicul moldovean în adevăratul înțeles al cuvântului, în literatura noastră. Insuși autorul definește chiar în romanul de față esența moldovenismului:

— »Noi moldovenii căutăm viața și găsim trecutul« spune eroul romanului, Adrian Arabu.

— »Sufletul moldovenilor în loc să aibă ferestre are oglinzi, adăogă pensionara azilului de bătrâne, Veronica Hartular.

Din acest punct de vedere e numai un țăran sfântos, care din întâmplare e și moldovean. Ionel Teodoreanu e, însă un boer moldovean.

Prin dubla sa calitate de poet și de moldovean, Teodoreanu își alege eroii din cele 2 vârste ale vieții, în care poezia merge pas cu pas cu gândul și cu fapta: copilăria cu prelungirea ei adolescența și bătrânețea. Medelenii au fost o regăsire a trecutului în pragul maturității autorului. Amintiți-vă însă poezia caldă cu care a îmbrățișat autorul și pe cei doi

copii: Olguța și Dănuț, dar și pe bătrânul Moș Gheorghe. În Golia bătrânețea pensionarelor azilului de bătrâne e mai mult un cadru, care să reliefeze prin contrast, realitatea crudă și lipsită de savoare a maturității vrăstei omenești.

»Golia« e o reeditare a unei vechi idei favorite d-lui Teodoreanu: Fatalismul — și aceasta o caracteristică a moldovenismului. Ideea această e reluată — cred eu din cauza criticelor aspre aduse »Turnului Milenii«, a cărei linie generală o urmează și romanul de față. Credița într'un fatalism implacabil, ale cărui semne misterioase, dar desconsiderate, se îndeplinesc cu o rigurozitate matematică, alcătuiește șira spinării a acestui roman.

Veronica Hartular, o bătrână oarbă dintr'un azil de bătrâne întreținut de un maniac aristofil și ghebos — Hâncu Golia — vede înainte de orbire un copil de 5 ani ce stătea toată ziua în fereastra casei de peste drum e-o minge în mână și care în loc să se joace, privea. Privea cu ochii acei dureroși ai copiilor fără copilărie. Copilul — Adrian Arabu — intrigat de misteriosul, ca din basme al acestui azil cu porți și ziduri de cetate, din care nu vedea eșind de cât înmormântări însoțite de acelaș și acelaș ghebos într'un moment de exaltare înfruntă taina acestei case, asvârlindu-și mingea peste ziduri. Gestul acesta al lui temerar, nu tulbură alt ecou decât cel al sufletului lui. De la un cerșetor află că această casă e a lui Golia.

»Mingea mea e în mâinile lui Golia!« vorbele acestea i se întipăresc ca un al doilea »Mane. Techel Fares« în mintea lui... În adevăr când după 15 ani Adrian Arabu se în-

toarce înapoi la București, toată ființa lui e subjugată acestei case și familiei Golia. Viața lui ca și mingea copilăriei lui și-o lasă în mâinile lui Golia. N-a fost oare aruncarea mingei un semn predestinat și moartea lui împlinirea semnului?

Veronica Hartular, bătrânica oarbă, care i-a prins mingea și care i-a păstrat-o cu sfințenie pentru a i-o reda, după ce orbește capătă un suflet de mamă pentru acest copil cu ochi dureroși și gânditori. Îi întovărășește cu gândul în tot pasul vieții lui. Îi creiază în fantazia ei o viață aparte, așa cum crede ea că ar trebui să trăiască un copil cu ochi gânditori și fără copilărie. Toată viața aceasta fictivă a fiului sufletului ei o pune într'un roman: »Casa de peste drum«, care cade în mâinile lui Adrian Arabu, chiar în ziua descălcării lui în Capitală. E frapat de darul acesta telepatic de a vedea de la distanță viața lui și printr'un concurs de împrejurări, în care destinul joacă rol covârșitor ajunge să trăiască sub acoperișul lui Golia și să fie secretarul Veronicăi Hartular.

Încă un semn al fatalității!

Adrian Arabu descinde în Capitală cu un roman în manuscris »Fata Motanului« și cu câteva sute de lei. Fata Motanului este iubirea fictivă ce se naște din tot ce îi lipsește iubirii reale și care, cu amăgirile ficțiunilor ei idiale, răpește autorului dragostea adevărată.

În casa lui Hancu Golia, Adrian Arabu întâlnește două fete: pe Nilda, fica boerului Barbu Golia, un om pasionat și pervers și pe Tia, fiica nelegitimă a aceluiaș boer, cu țigancă din casă, Tina. Amândouă fetele de aceeaș vrâstă și de o frumusețe aparte se aseamănă grozav între ele. Adrian se îndrăgostește de Nilda, pe care o întrezărește numai o singură dată, dar o iubește pe Tia, care e mereu în preajma lui și care se căsătorește. Fata motanului i-a furat dragostea.

Încă un semn! Tia a moștenit toate pornirile perverse ale lui Barbu Golia. Fostă amanta lui Hancu Golia înainte de căsătorie, ajunge amanta tuturor după căsătorie. Când Adrian Arabu află adevărul tot sufletul lui delicat cu ridicări de temple, se prăbușește. Este adus convalescent în casa lui Hancu, sub oblăduirea acelei mame adevărate, Veronica Hartular.

Înainte de ai se împlini și ultimul semn:uciderea lui de mâna lui Hancu Golia, îi este dat să întrevadă dintr'un singur gest al Nildei, năritată cu un Englez și în supărătoarele difermări ale maternității, că și ea l-a iubit.

Golia e un roman în care niciodată nu știi unde începe fantezia și unde sfârșește realitatea. E atât de multă risipire de imagini, e atât de colorat stilul, încât scene prea reale, cum e de pildă scena cu biletul Tiei, te șochează. În schimb veți găsi scene de adevărat lirism, scene care redată în bogăția stilistică a d-lui Teodoreanu sunt adevărate pagini de antologie.

De data aceasta tema favorită a D-lui Teodoreanu și-a găsit o fericită realizare. Golia va regăsi succesul de librărie al Medelenilor și al Fetei din Zlataust.

(m. ol.)

Cezar Petrescu:

„APOSTOL“

(roman — »Cugetarea« — București)

Tema este cunoscută. A tratat-o Slavici (Popa Tanda) și este frecventă în literatura sămănătoristă. Amplificând-o, autorul o adaptează situațiilor din vremurile noastre și-i dă ca figură centrală pe tânărul învățător Nicolae Apostol. Acțiunea se petrece undeva, într'un sat moldovenesc și, începând în anul 1908 (după răscoalele țărănești), merge paralel cu evenimentele cunoscute de toată lumea, până în prezent.

Nicolae Apostol, element de elită al școlii normale și fala promoției sale, descinde într-un sat în care totul este de făcut. Are încredere în sine și singuru-i ideal este să-și pună entuziasmul și puterea de muncă în slujba luminării poporului. Vrea să înceapă prin a ridica școală primară în satul său. Din prima zi se lovește însă de obstacolele ce-i zădărnicesc împlinirea gândului. Toți îi sunt împotrivă: locuitorii îndobitociți de mizerie, proprietarii vecini cu satul, sau politicianii județului. Nicolae Apostol se convinge mai târziu că ajutorul nu-i va veni dela cei cari precupețesc totul. Cumințit de împrejurări, se reștrânge la ceiace poate face singur și nu se închină nimănui. Menținându-și independența de conștiință însă, școala rămâne tot un proiect al viitorului și, cu toate eforturile depuse, răutatea oamenilor îi va fi veșnic în cale. O împrejurare neașteptată îi pune la dispoziție sprijinul desinteresat al unui prieten din război și astfel, la bătrânețe, ajunge să dea satului școala dorită.

Romanul se termină în apoteoza victimei: învățătorul încăruntit, într-un sat de oameni înstăriți, venerat de dascălii tineri, cari vin să-i ceară sfatul și să-i urmeze exemplul.

Cartea este o sugestivă prezentare a sateilor noastre în ultimile două decenii și din ea se desprinde clară, atitudinea scriitorului în prețuirea solului ce-i revine învățătorului, și satira îndreptată contra oamenilor politici, cari stânjenesc înfăptuirea oricărei idei de bine.

(m. m.)

Pimen Constantinescu :**Cartea Marei trad. din
Ada Negri.**

Dl. Pimen Constantinescu redactează la Sibiu o prețioasă colecție de poezii italiene, în traducere românească. Din traduceri publicate până în prezent și mai ales din bogăția studiilor introductive și informațiilor bibliografice italo-române, rezultă în mod neîndoielnic că activul profesor sibian este un bun cunoscător al literaturii italiene, contribuția sa pentru propagarea acestei literaturi în România fiind de primul ordin.

»Cartea Marei« este poemul tragic al unei dragoste pasionate, prin care Ada Negri, cântând la 50 de ani ceea ce trebuia să cante la 20 de ani, a dat o nouă turnură operei sale poetice.

Mara este femeia care știe să iubească cu foc și sânge, imnurile ei bachanale având accente de puternică răscolire interioară.

(a. lp.)

Tudor Arghezi:**„Tablete
din Țara de Kutu“**

Editura »Naționala Ciornei«

Așa își intitulează ultima sa carte, temutul pamfletar, Tudor Arghezi. Critica a dove-

dit și de data asta că nu poate fi alta decât ce-a fost întotdeauna pentru autorul »Cuvintelor potrivite«. Dar să ne ierte această critică, dacă noi provincia nu-i putem iscăli în totul gustul prea rafinat. Nu vom spune nici un cuvânt despre talentul dlui Arghezi, fiind convinși că are, mai mult decât se cere unui literat român, de azi. Dar dsa, ca reprezentant al celei mai caustice zeflemeli, se putea lipsi de unele expresii tari, cari nu aduc nimic în plus cărți atât de mult trâmbitate. D. Arghezi trecând peste culmele geniului său, într-un moment pe care suntem siguri că nu l-a identificat — nici în timp, nici în spațiu — a rămas cu-o meteahnă: șarja! Poate cuvântul să nu-i prea placă dlui Arghezi, dar să ne creadă că-i așa. Când ai fost odată actor de mâna întâi, ca să mai placi încă publicului, de dincoace de tine, te smucești să-i fii în ton și pentru că tu ai rămas dincolo, faci ce face azi în literatură exact d. Arghezi. Ca simplu cetitor, fără a mă socoti și critic, mi-e teamă că pana dlui Arghezi a început să treacă în lumea scoborâșurilor și-i păcat. Ultima carte lasă impresia unei smuciri, spre reîntoarceri pe culmi rămase'n urmă și din întinderile cărora d. Arghezi a cules prea puțin. »Tablete din țara de Kutu«, marchează destul de vizibil în ochii publicului cetitor, pe-un Arghezi mai caustic ca niciodată, tocmai ca pe oricare bolnav, care-și dă seama că zilele-i sunt numărate.

(a. n.)

REVISTE**„Societatea de mâine“**

An. X. Nr. 10 și 11.

Iși continuă discuțiile începute în jurul problemelor sociale de actualitate. Printre multe articole, frumos gândite, se reliefează pe prime planuri pur intelectuale: »Momentul fascist« al dlui Ilie Cristea și »Pereginerile« dlui Eugen Relgis. Poezii iscălesc domnii: Zaharia Stancu Dragoș Vrânceanu, I. Valerian, George A. Petre, Ion Th. Ilea și C. Miu-Lerca.

**„Revista Scriitoarelor și
Scriitorilor Români“**

An. VII. Nr. 9—10.

A'nceput să ne fie trimisă, la schimb, și-i cerem scuze pentru lipsa de atenție dovedită din parte-ne. Mărturisim că oricâtă bunăvoință am avea, ne este imposibil a cunoaște adresele revistelor de-a căror existență nu suntem streini. E cazul »R. S. S. S. R.«, care de data aceasta ne apare așa cum ne așteptam să fie: literatură și artă. Nici pe una nici pe alta nu avem căderea de-a le judeca, după un singur număr; destul să amintim că în afară de numele doamnelor: Alice Gabrielescu, Marg. Mil-

ler—Verghy, Otilia Ghibu și a dlui N. Crevedia, restul celor cari iscălesc cele 24 de pagini ne sunt total necunoscute. Și se prea poate să fie toate și toți poete și poeți autentici; sunt de!... colaboratori ai »Revistei Scriitoarelor și Scriitorilor Români«. Sperăm să avem tot timpul a ne spune și cuvântul nostru, despre străduințele doamnei Aida Vrioni, directoarea revistei.

»BRAȘOVUL LITERAR ȘI ARTISTIC«, Maestrul Cincinat Pavelescu nu și putea lăsa la început de cale străduințele alesului său spirit. »Brașovul Literar« a reapărut de data asta, reorganizat și în plus, cu o mai prețuită tehnică. Cele 24 de pagini masiv lucrate și frumos gândite, formează prețiosul concurs al unui număr impozant de colaboratori. Alături de maestrul Cincinat, iscălesc versuri și proză dd: Aron Cotruș, Ion Foșeneanu, Em Giurgiuca, Nicolae Cantonieru, Paul Constant, Aurel Marin, Sm. Andricu. O conștiincioasă cronică plastică scrie d. Ion Foșeneanu. Despre cărți fac aprecieri personale: Valeria Branisce—Caliman, Cincinat Pavelescu, I. Al. Bran—Iemeny și Al. Dima. Pentru însemnări și reviste »Brașovul Literar« sacrifică un spațiu care îl onorează.

(a. n.)

NOTE

PENTRU A CINCISPREZECEA OARĂ ziua de eliberare a anului de răspântie se cere însemnată în chenar roșu. Nu desigur sărbătoare de paradă. Sototim zilele neamului, mai curând, prilejuri de recapitulare a înfăptuirilor și de însemnări de gânduri roditoare. Suntem dintr' aceia pentru cari viața obștească este un teren de muncă, de împliniri, de sacrificii.

Sub acest semn, examenul ce am încerca, ar da poate un bilanț deficitar.

Punând, decila o parte vocabularul de atributive înflorite și laudative, ziua de azi o vrem mai mult ca un început pentru fapte ce își așteaptă rândul. Amintirea zilelor însorite, și pline de farmecul revărsării de luminișuri, trebuia să ne constrângă mai mult în căile în care se afirmă un neam: în opere de durată, de muncă; tot atâtea justificări pentru propria noastră conștiință, cât și pentru o opinie publică din afara granițelor, ce ne așteaptă la un examen pe care îl ocolim mereu, nu fără desavantajele ce decurg dintr'un asemenea echivoc.

Abea când, la capătul unor prestațiuni reale, vom impune tuturor respectul ce ni se datorează, evident și în temeiul unui capitol de jertfe, vom răscoli hamoarul de vorbe, spre a împodobi în culori vii bucuria noastră. Poate că la capătul unui lustru nou, ne va aștepta și această comoară, spre a o adăugi, câștig real trecutului atât de minunat.

CONȘTIINȚA DE BREASLĂ a chemat recent la viață, o asociație a meseriașilor români din aceste ținuturi.

Pentru cei cari au urmărit de aproape lupta eroică, dusă de către meseriașul nostru împotriva adversităților vremii și a ignorării oficialităților, inițiativa este îmbucurătoare. Lăsat

sistematic în umbră, de către politicieni, pentru a îmbrățișa elementul minoritar, având a se isbi de toate neajunsurile unei poziții vitrege, în care întârzia să se risipească, inutil, hărnicia breslașului român, afirmarea aceasta, pornește cu pași viguroși, spre înfăptuiri într'un domeniu, unde munca națională este atât de cerută.

Fenomen cu atât mai făgăduitor, cu cât prin acest gest, meseriașii arată că înțeleg, în sfârșit, să lupte singuri pentru a cuceri poziția ce trebuie să o aibă, și să ia prin propriile lor puteri drepturile cari nu se dau într'o țară și vreme care cere tuturor sforțare pentru a se integra ordinii naționale în șirul elementelor de producție.

Inceputul acesta, pentru semnificația lui adânc socială, îl dorim desfășurat în realizări de durată și de rodnicie, ca pildă și îndemn pentru toate forțele răsărite ale trupului românesc.

SCRIIND DESPRE AMOS FRÂNCU, avem impresia, că scriem despre un om nedreptățit. În fața noastră stă istoria unei vieți, care a fost mare prin însușiri de caracter, de inimă și de spirit. Demnitatea întrupată, Amos Frâncu, nu a fost investit cu insigniile și purpura, ce se împart în țara aceasta cu ușurință, tuturor oamenilor, cari le iau, fără să le merite.

Om de sacrificiu, modest și de antică consecvență, a urcat puține trepte ale satisfacției lumestii. A primit în schimb ungera cu mir a tribunului, în țara de altitudini și de azur, în care se sbuciumă partea cea mai pură a nației.

Demn păstrător al unor virtuți și tradiții, el a închinat viața sa, pe linia de martiraj a lui Horia și Avram Jancu, — căroro li se alătură ca al treilea stâlpar de foc.

Abia, la moartea lui, au fost

mulți acei cari și-au adus aminte de el, ca de un crâmpei de legendă.

Dacă însă viața aceasta nu ar rodi în viitor, ca un exemplu de urmat, ar însemna puțin orice elogiare postumă.

Numai cu astfel de caractere și de inimi, neamul lui, va câștiga și în adâncime morală și spirituală, cece i s'a dat ca întindere și posibilități materiale.

O atare cinstire a virtuților ce a întrupat, — ar fi singurul monument ce i s'ar potrivi, și pe care singur l-ar cere, comunității în mijlocul căreia a oficiat o viață întregă: — cu munca și inima lui toată.

ACUM DOUASUTECINCIZECI DE ANI, apărea în Ardeal, fără începuturi imediate, și fără ediții bogate, una dintre cele dintâi cărți românești, scoase la tipar românesc, cu girul unuia din popă »Ioan din Vinț«, »Sicriul de aur« ca însemnătate literară, a fost îndeajuns reus de atâți belferi și estetai moderni, la o valoare submediocră.

Glosar de citate panegirice, cu ale sale propovedanii, lucrarea — probabil o traducere — scoasă la 1683 din îndemnul principelui ardelean, nu resistă unei aprecieri critice. Ca semnificație națională și fapt cultural însă, această »părgă a tipografiei« unui popor »dosădit și suruman«, câtă să fie reținută.

Cirilicele așezate în etaje și legate în chingi de abreviațiuni ieroglifice, lasă să se descifreze în pagini mușegăite, munca și efortul de care nu te poți apropia decât cu smerenie și recunoștință. Este mărturia unor vremuri pe care le pătrunzi anevoios și în care te simți cuprins de fiorul ce îți dă singurătatea în vastul umbros al pădurii de veacuri, din care țișnesc, totuși, izvoarele.

Cucernic fapt, deacum două veacuri jumătate, stingher și unul în crugul rotativelor și al linotipului, noi îl subliniem aici, eroic început de lumină și de drum, pentru Ardealul românesc:

(tv)

CUM ESTE PRIVIT „HOTARUL“

Spicuiuri din presă:

„Țara Noastră“ Nr. 459.

„La granița de Vest, în ținutul atâtor streini ce mișună în mediul unei lipse de conduită culturală românească, apare în haină de frumoasă atitudine intelectuală o revistă numită „Hotarul“. Sunt strânși în jurul acestei reviste un mănunchiu de autentici scriitori și ziaristi“ . . .

„Societatea de mâine“ Nr. 10 și 11.

„La Arad un grup de intelectuali au dat viață revistei „Hotarul“. Cu fiecare număr ce apare, aduce un prețios aport pe terenul literar în Ardeal. Material variat și select“.

Am primit la redacție:

Cărți:

Const. I. Emilian

— *Anarhismul poetic*, studiu critic — tip. „Bucovina“ — Bc. 1933.

Eugen Lovinescu

— *Fru'n pătru*, roman. Edit. „Ciornei S. A.“ Bc. 1933.

Dr. Lazar Iacob

— *Cultul catolic în România* — Concordatul cu Vaticanul — Tip. Diecezană — Oradea, 1933.

Reviste:

Film

— I. 18, 19, 20. — Noembrie — Timișoara.

Az Út

— I. 8, 9. — Oct - Noembrie — Oradea.

Petrodzava

— I. 8. — Octomvrie — Piatra-Neamț.

Abecedar

— I. 26-30. — Noembrie — Turda.

Vestul

— Cotidian — Noembrie — Timișoara

Frontul

— I. 1, 2. — Noembrie — Timișoara.

Ideea Națională

— I. 9. — Noembrie — Buzău.

Deșteptarea Bihorului

— I. 7, 8. — Noembrie — Oradea.

Revista Scriitoarelor și Scriitorilor Români

— Oct. și Noemv. — București.

Provincia Literară

— I. 11, 12. — Sibiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lei 10.

Tip. CORVIN, Arad.